

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 2 juli 1942 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av domsagoförvaltningen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 maj 1942 dagtecknad proposition, nr 252, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna av föredragande departementschefen framlagda huvudgrunder för en omorganisation av domsagoförvaltningen m. m., avsedd att träda i tillämpning den 1 juli 1943, sedan riksdagen, på framställning, anvisat medel för de av omorganisationen föranledda kostnaderna.

I anledning av förevarande propositionen ha inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 262 av herr *Sandén m. fl.* och nr 263 av herr *Tamm m. fl.* samt motionerna i andra kammaren nr 381 av herr *Sefve m. fl.* och nr 382 av herr *Kyling m. fl.*

Berörda proposition och motioner, som hänvisats till statsutskottet, ha enligt överenskommelse mellan statsutskottet och första lagutskottet hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott.

De yrkanden, som framställts i motionerna, återgivas i det följande i anslutning till redogörelse för den huvudsakliga innebörden av Kungl. Maj:ts föreliggande förslag.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för de i propositionen framlagda förslagen, ävensom i fråga om de skäl, vilka motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i detta utlåtande, hänvisa till propositionen och motionerna.

I propositionen lämnas till en början redogörelser för dels häradshövdingarnas avlöningsförhållanden enligt gällande ordning (sid. 3—10), dels tidigare reformförslag i fråga om häradshövdingarnas avlöning (sid. 10 och 11), dels ock domsagornas nuvarande personalorganisation och domarutbildningen (sid. 11—20). Till dessa redogörelser tillåter sig utskottet hänvisa.

I enlighet med Kungl. Maj:ts den 18 juni 1937 givna bemyndigande tillkallade chefen för justitiedepartementet generaldirektören E. R. Stridsberg, tillika ordförande, samt nuvarande statsråden G. H. Andersson och J. F. Domö, häradshövdingen B. R. Zetterstrand ävensom ledamöterna av riksdagen lantbrukaren P. J. Gustafsson i Benestad och riksgäldsfullmäktigen E. G. E. Eriksson för att inom justitiedepartementet verkställa utredning angående frågorna om lönereglerng för häradshövdingarna på grundval av sportlernas

avskaffande och om de rättsbildade och de icke rättsbildade domsagobiträdernas anställnings- och avlöningsförhållanden samt om behovet av dylika biträden i de olika domsagorna.

Sedan de sakkunniga, som antogo benämningen 1937 års domsagoutredning, avlämnat sitt betänkande (stat. off. utredn. 1939: 29), ha yttranden däröver efter remiss avgivits av nedre justitierevisionen, hovrätterna, statskontoret, allmänna lönenämnden, länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Kristianstads, Malmöhus, Örebro, Västernorrlands och Norrbottens län, ett stort antal häradshövdingar, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningarna för yngre jurister i Svea och Göta hovrätter samt Sveriges advokatsamfund.

Utskottet övergår nu till att lämna en redogörelse för de olika hithörande spörsmålen, varvid utskottet följer den i propositionen gjorda uppställningen.

Inledande anmärkningar.

Huvudpunkterna i utredningens förslag.

Domsagoutredningens förslag bygger i enlighet med givna direktiv på sportelsystemets avskaffande såsom avlöningsform för häradshövdingarna. Dessa skola sålunda bli helt statsavlönade och i fråga om lön och andra förmåner vara underkastade civila avlöningsreglementets bestämmelser. Förslaget innebär vidare, såsom en följd av sportelsystemets avskaffande, att domsagoförvaltningen förstatligas. Staten skall sålunda övertaga såväl kostnaderna för rättsbildad och icke rättsbildad biträdespersonal i domsagorna som ock övriga förvaltningsutgifter, vilka nu åvila häradshövdingarna. I fråga om sådana kostnader, som för närvarande bäras av de tingshusbyggnadsskyldiga — i huvudsak kostnaderna för häradsrätternas sammanträdeslokaler och arkiv samt vanligen även för kanslilokaler med inredning — har domsagoutredningen utgått från att tingshusbyggnadsskyldigheten fortfarande skall åvila tingslagen i den omfattning som i nära anslutning till nu rådande förhållanden föreslagits av särskilda sakkunniga i ett år 1936 avgivet betänkande angående revision av bestämmelserna om tingshusbyggnadsskyldigheten.

Beträffande domsagopersonalen innebär utredningens förslag en minskning av den rättsbildade och en ökning av den icke rättsbildade personalen. Notariernas antal skall sålunda nedbringas med omkring en tredjedel. I samband därmed föreslås att notariatiden förkortas från tre till två år. En enhetlig notariegrad (tingsnotarier) skall införas i stället för nuvarande förste och andre notarier. Jämte notarier skola notarieaspiranter kunna anställas. Arvodena för notariepersonalen skola undergå viss höjning. Den icke rättsbildade personalen föreslås ökad med omkring en tredjedel. I varje domsaga skall anställas ett icke rättsbildat biträde i lönegraden A 11, i större domsagor därjämte biträden i lönegraderna A 7 och A 4. Av dessa biträden äro de förstnämnda avsedda huvudsakligen för mera kvalificerade göromål, såsom beträffande inskrivningsväsendet, kassabokföringen och stämpelförsäljningen.

I fråga om sekreterarebefattningarna i domsagorna föreslås icke några större förändringar. I de fyra största domsagorna skall enligt förslaget den ordinarie rättsbildade personalen ökas, så att i en var av dessa domsagor skall finnas en inskrivningsdomare (lönegrad A 29) samt i tre av dem dessutom en tingsdomare (lönegrad A 30) för utövande av egentlig dömande verksamhet vid sidan av häradshövdingen.

Förslaget berör även den icke ordinarie rättsbildade personalen i hovrätterna. Här må endast nämnas, att godkända aspiranter skola enligt förslaget kunna antagas till extra fiskaler med avlöning såsom extra tjänstemän i 18 lönegraden. Efter viss tids anställning såsom extra fiskaler skola de kunna antagas till fiskaler med placering såsom extra ordinarie tjänstemän i 22 lönegraden. Även assessorerna skola erhålla extra ordinarie anställning samt placeras i 29 lönegraden.

Huvuddragen i förslaget ha vunnit allmän anslutning i de avgivna *yttrandena* (prop. sid. 21).

Föredragande departementschefen, statsrådet Westman, har i denna del uttalat följande:

»Det nuvarande lönesystemet för häradshövdingarna är synnerligen föråldrat och invecklat. Trots påbyggnader i form av lönetillägg av olika slag, som tid efter annan skett, är systemet till sina verkningar i hög grad ojämnt, icke blott så att inkomsterna äro mycket olika i de skilda domsagorna, ibland utan motsvarande skillnad i fråga om arbetsbördan, utan även såtillvida att inkomsterna i en och samma domsaga kunna uppvisa betydande växlingar. I de direktiv som meddelades domsagoutredningen vid dess tillsättande framhöll jag dessutom såsom en framträdande olägenhet hos sportelsystemet i domsagorna, att detta försvårade ett tillfredsställande ordnande av såväl de rättsbildade som de icke rättsbildade biträdenas anställnings- och avlöningsförhållanden. För närvarande användes otvivelaktigt i åtskilliga domsagor de unga juristernas arbetskraft för uppgifter som enligt eljest tillämpade grunder för en rationell arbetsfördelning böra utföras av icke rättsbildad personal. Även ur utbildningssynpunkt är denna ordning till skada. De rättsbildade biträdena få ibland under lång tid såsom 'extra notarier' arbeta utan avlöning, och de arvoden som erbjudas dem äro förhållandevis låga. Sistnämnda omständigheter böra beaktas även ur den synpunkten att de äro ägnade att motverka den breda rekrytering av domarkåren som måste anses önskvärd. Det torde vara allmänt erkänt, att de icke rättsbildade domsagobiträdenas anställningsförhållanden äro otillfredsställande. Lönerna äro genomgående lägre än de löner motsvarande befattningshavare i statens tjänst åtnjuta, och pensionsförhållandena äro icke nöjaktigt ordnade.

Domsagoutredningens förslag synes vara ägnat att i möjligaste mån avhjälpa de anmärkta bristerna och att åvägabringa en mera rationell anordning av domsagornas personalorganisation och domsagoförvaltningen överhuvud taget. De särskilda frågor som beröras i förslaget komma i den följande framställningen att var för sig upptagas till behandling, i den mån de nu

böra underställas riksdagens prövning eller eljest äro av större intresse. I detta sammanhang skola endast några spörsmål av mera allmän natur omnämnas.

I direktiven för utredningen anförde jag såsom ett särskilt skäl för upptagande av frågan om en revision av lönesystemet för häradshövdingarna, att den åtminstone i princip borde ha vunnit sin lösning innan den nya rättegångsordningen infördes. Givet är att — hur angelägen en rationalisering av domsagoförvaltningen än måste anses vara under nu gällande rättegångsordning — en sådan reform i ännu högre grad är påkallad med hänsyn till de krav en ny processordning kommer att ställa på domsagopersonalen. Särskilt torde böra beaktas betydelsen av att häradshövdingarna i större utsträckning än nuvarande organisationsförhållanden medgiva frigöras från befattningsmed göromål, som icke omedelbart sammanhånga med de egentliga domaruppgifterna.

Det må här erinras, att det förslag till ny rättegångsbalk, som på grundval av processlagberedningens betänkande förelagts årets riksdag, icke åsyftar några ändringar i domstolarnas organisation. Ej heller ifrågasättas ändrade bestämmelser om domsagoindelningen, och processreformens införande är icke avsett att ha någon omedelbar inverkan på densamma. Beträffande arbetskrafterna i domsagorna föreslås i rättegångsbalken allenast stadganden därom att domsaga skall förestås av häradshövding samt att, om göromålen kräva det, i domsaga skall finnas en eller flera biträdande domare. Förslaget till ny rättegångsbalk avser huvudsakligen en omläggning av själva rättegångsförfarandet, och vad som följaktligen i detta sammanhang fordrar uppmärksamhet är frågan i vilken mån och på vad sätt det ändrade förfarandet kan väntas inverka på arbetsbördan och arbetsuppgifterna samt därmed på personalbehovet i domsagorna.

Det sålunda föreliggande sambandet mellan de nu ifrågavarande organisations- och lönefrågorna samt processreformen har beaktats av domsagoutredningen. Huruvida arbetet med rättegångsmålen i domsagorna kommer att såsom helhet öka eller minska genom det nya rättegångssättets införande, har utredningen ansett vara en fråga som icke kan på förhand besvaras. Med hänsyn till vad processlagberedningen i sitt betänkande anført därom att arbetsförhållandena vid underrätterna enligt beredningens uppfattning icke torde komma att undergå någon mera väsentlig förändring, har domsagoutredningen ansett sig, såvitt angår den egentliga rättegångsverksamheten, i huvudsak kunna grunda sitt förslag på de nuvarande förhållandena.

Frågan om det nya processförfarandets inverkan på personalbehovet vid domstolarna har av mig behandlats i propositionen rörande rättegångsväsendets reformering (sid. 468 o. f.). Jag tillåter mig hänvisa till den där lämnade framställningen och till de sammanfattningsvis gjorda uttalandena, att den sammanlagda arbetsbördan vid underrätterna icke torde komma att ökas genom rättegångsreformen och att man borde utgå från att behovet av arbetskrafter vid underrätterna i stort sett även efter reformens genomförande vore att bedöma ur samma synpunkter, som redan nu göra sig gällan-

de, eller med andra ord antalet mål och dessas mera eller mindre svårutredda beskaffenhet.

Om det sålunda synes vara befogat att förslaget rörande domsagoorganisationen grundas på nuvarande förhållanden, måste emellertid såsom utredningen framhållit samtidigt iakttagas, att organisationen blir sådan att den kan tänkas övertaga de förändrade uppgifter, processreformen kommer att medföra, eller i allt fall att den smidigt kan ändras efter de nya förhållandena. Då behovet av arbetskrafter av olika kvalifikationer kan med full säkerhet bedömas först sedan erfarenhet vunnits rörande den nya rättegångsordningens tillämpning, bör en viss varsamhet iakttagas särskilt såvitt angår inrättandet av ordinarie tjänster. Dock kan givetvis, enär inskrivningsväsendet icke beröres av rättegångsreformen, en mera definitiv reglering ske beträffande de befattningar som avses uteslutande för inskrivningsärendenas handläggning.

Såsom förut anmärkts bäras för närvarande vissa kostnader för domsagorna av de tingshusbyggnadsskyldiga. Gränsen mellan häradshövdingens och de tingshusbyggnadsskyldigas åligganden är emellertid obestämd, och förhållandena äro på detta område i praktiken växlande inom olika domsagor, särskilt beträffande kostnaderna för kanslilokalerna. Då efter sportelsystemets avskaffande staten skall övertaga samtliga kostnader för domsagoförvaltningen i den mån det icke tillkommer de tingshusbyggnadsskyldiga att sörja härför, måste en klar gräns uppdragas mellan statens och de tingshusbyggnadsskyldigas ekonomiska skyldigheter. Denna fråga, för vars lösning erfordras bestämmelser av lags natur, har varit föremål för särskild utredning inom justitiedepartementet. Jag torde få tillfälle att senare i dag anmäla det lagförslag som upprättats på grundval av utredningen.

Av det anförda framgår, att jag godkänner de allmänna utgångspunkterna för domsagoutredningens förslag och är beredd att tillstyrka en reform i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget. Detta synes, efter de jämförelser som i det följande skola angivas, lämpligen böra genomföras med ingången av budgetåret 1943/44. Då den föreslagna omorganisationen förutsätter utarbetandet av, bland annat, ny domsagostadga och även i övrigt kräver omfattande förarbeten, finner jag det vara erforderligt att grunderna för reformen redan nu underställas riksdagens prövning. Därest förslaget i princip vinner riksdagens gillande, är det min avsikt att för 1943 års riksdag framlägga detaljerade förslag till avlönings- och omkostnadsstater för domsagorna.»

Häradshövdingarnas avlöningsförmåner m. m.

Utredningens förslag.

Det nya avlöningssystemet för häradshövdingarna skall enligt förslaget helt anslutas till civila avlöningsreglementet. Löneregleringen skall förenas med en indragning av häradshövdingarnas rätt till sportler och stämpelprovision samt med ett vidsträckt förbud för dem att innehava bisysslor. Indragningen

av rätten till stämpelprovision — vilken föreslås skola komma till stånd, oavsett om häradshövdingarna även i fortsättningen skulle åläggas att vara stämpelförsäljare — motiveras med att stämpelprovisionen, såvitt angår befattningshavare vid nyreglerade verk, genomgående avvecklats i samband med civila avlöningsreglementets ikraftträdande. Till grund för det föreslagna förbudet att innehava privata uppdrag åberopas vikten av att häradshövdingarna äro oberoende i ekonomiskt hänseende. Förslaget i denna del innefattar dels att det i 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet stadgade förbudet att mottaga dylika uppdrag skall göras ovillkorligt såvitt angår häradshövdingarna, och dels att för dem skall stadgas ovillkorligt förbud jämväl att mottaga skiljemannauppdrag, såvida det ej meddelas av offentlig myndighet.

Med hänsyn till häradshövdingämbetenas betydelse och i betraktande av rådande avlöningsförhållanden för olika slag av domare, har domsagoutredningen funnit, att den lägsta avlöning som borde komma i fråga för häradshövding vore omkring 16,000 kronor samt att det stora flertalet häradshövdingar borde hava ej obetydligt högre lön. Häradshövdingarnas avlöningsförmåner borde väl icke överstiga justitierådens, men betänkligheter syntes icke möta mot att tillägga ett mindre antal häradshövdingar löneförmåner som närmade sig justitierådslönen; i 1928 års betänkande rörande processreformens ekonomiska verkningar hade föreslagits, att lagmännen i de allra största domsagorna skulle erhålla inkomster motsvarande sistnämnda lön samt därjämte stämpelprovision. Utredningen hade fördenskull stannat för att förordna en löneskala för häradshövdingarna å 16,000—21,000 kronor jämte rörligt tillägg efter vanliga grunder, vilken skala enligt utredningens uppfattning motsvarade den spännvidd som borde råda mellan lönerna i olika domsagor, med hänsyn framför allt till arbetsbördan och det därmed förenade ansvaret.

I fråga om den tekniska utformningen av häradshövdingarnas lönesystem föreslår domsagoutredningen, att samtliga häradshövdingar placeras i lönegraden B 2, i vilken lönen utgår med 16,000 kronor förutom rörligt tillägg. Till häradshövdingarna i de minsta domsagorna skola icke utgå ytterligare avlöningsförmåner. Häradshövdingarna i flertalet domsagor åter förutsätts erhålla särskilda avlöningstillägg inom den förut angivna skalan. Genom den sålunda föreslagna anordningen skulle vinnas, att samtliga häradshövdingar samt vattenrättsdomarna, vilka redan äro placerade i nämnda lönegrad, erhålla samma pensionsvillkor, vilket skulle underlätta övergång från ett ämbete till annat.

För bestämmande av de tillägg, som utöver lön efter lönegraden B 2 skola utgå, har domsagoutredningen förordat en indelning av domsagorna i fasta avlöningsgrupper, i huvudsak med utgångspunkt från arbetsbördan i de olika domsagorna. Till häradshövdingarna i lägsta gruppens domsagor föreslås skola utgå endast löneförmåner efter lönegraden B 2, medan för häradshövdingarna i övriga lönegrupper föreslås avlöningsförstärkning med bestämt belopp för varje lönegrupp. I fråga om gruppindelningen har utredningen föreslagit en indelning i fem grupper, därvid skillnaden i lönebelopp mellan

angränsande grupper blir 1,250 kronor. Lönegrupperingen framgår av följande tabell, där även angives antalet domsagor, som utredningen vid sina undersökningar ansett böra hänföras till varje grupp.

Lönegrupp	Avlöningsförstärkning	Sammanlagda löneförmåner utom rörligt tillägg	Antal domsagor
I	—	16,000	21
II	1,250	17,250	24
III	2,500	18,500	34
IV	3,750	19,750	31
V	5,000	21,000	6

Häradshövdingarnas avlöningsförstärkning skall enligt förslaget vara dem tillförsäkrad för deras ämbets tid på samma sätt som den egentliga lönen. Domsagas placering i lägre lönegrupp än förut skall sålunda icke föranleda, att den sittande häradshövdingens avlöningförstärkning minskas. Med hänsyn härtill skall domsagas eventuella omplacering i lönegrupp regelmässigt tagas under övertägande vid ombyte å häradshövdingtjänsten. Domsagas omflyttning i lönegrupp skall dessutom tagas under omprövning vid införlivande med domsagan av stad, som tidigare haft rådhusrätt, samt eljest vid områdesregleringar. I övrigt skola enstaka domsagor uppflyttas i lönegrupp endast vid varaktiga, synnerligen betydande och av särskilda förhållanden föranledda ökningar i arbetsbördan. Efter en längre tidsperiods förlopp skall en allmän omprövning av gruppindelningen äga rum. Domsagornas indelning i lönegrupper skall fastställas av Kungl. Maj:t inom av riksdagen angiven ram.

Frånsett att häradshövdingarna skola äga åtnjuta avlöningsförstärkning, att kallortstillägg till dem ej skall utgå samt att för dem skola gälla särskilda regler i fråga om rätten att mottaga uppdrag utom tjänsten, har utredningen icke ansett undantag från avlöningsreglementets allmänna regler erforderliga med avseende å häradshövdingarna. Avlöningsreglementets bestämmelser om semester och tjänstledighet skola sålunda utan inskränkning tillämpas å häradshövdingarna. I fråga om semestern innebär detta egentligen endast den ändringen i förhållande till gällande ordning, att häradshövding, som icke fyllt 40 år — för närvarande finnes ingen sådan häradshövding — får sin semester inskränkt från eljest utgående 45 dagar till 35 dagar årligen. Däremot skola häradshövdingarna icke vidare äga åtnjuta sådan ledighet för vinnande av lättnad i arbetsbördan och ombesörjande av enskilda angelägenheter, som de enligt gällande domsagostadga kunna — i regel utan att vidkännas minskning i avlöningsförmåner — erhålla under en och en halv månad om året eller i vissa fall längre tid.

Genom häradshövdingarnas placering i lönegraden B 2 komma deras pensionsförmåner att förbättras samtidigt som pensionsavdragen höjas. Resultatet av reformen i pensionshänseende framgår av följande tabell.

Häradshövdingarnas pensionsförhållanden.

Enligt gällande bestämmelser.

Vid inplacering i lönegrad B 2.

Tjänstepension.

(Vid full pensions- och tjänsteålder.)

Pensionsunderlag	6,672: —	Pensionsunderlag (1008/41).....	8,820: —
Dyrtidstillägg	1,344: —	Rörligt tillägg.....	900: —
Kristillägg.....	752: 64	Kristillägg	840: —
	8,768: 64		10,560: —

Familjepension.

Grundpens. med förhöjningar 2,032: 80 = ny familjepension enl. 508/39 ...	2,256: —	Pensionsunderlag (1009/41)	3,264: —
Procentuellt tillägg.....	586: 56	Rörligt tillägg	489: 60
Kristillägg.....	346: 08	Kristillägg.....	457: 10
	3,188: 64		4,210: 70

Till första barnet 50 % förhöjning, till varje följande 20 % förhöjning.

Till första barnet 50 % förhöjning, till varje följande 20 % förhöjning.

Avdrag å lön.

För tjänstepension	—	För tjänstepension (1008/41)	528: —
För familjepension	1 235: 20	För familjepension (1009/41)	504: —

Vid jämförelse mellan häradshövdingarnas nettobehållning enligt gällande ordning och enligt förslaget bör sålunda observeras, att pensionsavdragen bliva inemot 800 kronor högre enligt förslaget.

I samband med avlönings- och pensionsförhållandenas reglering böra enligt domsagoutredningens förslag de därefter utnämnda häradshövdingarna befrias från skyldigheten att tillhöra den för häradshövdingarna samt landssekreterarna och landskamrerarna gemensamma familjepensionsföreningen.

Mot majoritetens inom domsagoutredningen förslag till löneställning för häradshövdingarna ha två ledamöter i utredningen, herrar *Gustafsson* och *Eriksson*, reserverat sig. Reservanterna föreslå under hänvisning till lönegradsplaceringen för andra chefsbefattningar inom statsförvaltningen, att minimum i löneskalan för häradshövdingarna bestämmes till 15,000 kronor i stället för 16,000 kronor.

Till de häradshövdingar, som vid övergången till den nya ordningen erhålla minskade avlöningsförmåner, skall enligt domsagoutredningens förslag utgå övergångsersättning med belopp som under första övergångsåret skall bestämmas till fyra femtedelar av skillnaden mellan å ena sidan vederbörande häradshövdingens medelinkomst under de fem kalenderåren närmast före löneregleringens ikraftträdande och å andra sidan de nya avlöningsbeloppen, beräknade till lönen efter lönegrad B 2 jämte utgående avlöningsförstärkning. De med den föreslagna beräkningen erhållna beloppen skola avrundas till närmast jämna hundratal kronor samt maximeras till 10,000 kronor. Övergångsersättning skall för varje år efter det första, sedan

¹ Delägare enligt 908/1920 = 235: 20.

› › 541/1926 = 258: 72.

› › 357/1937 = 259: 18.

den nya löneregleringen trätt i kraft, minskas med en tiondel av det ursprungliga beloppet, så att ersättningarna efter tio år äro helt avskrivna.

I fråga om rätten att mottaga uppdrag utom tjänsten föreslår domsagoutredningen en övergångsbestämmelse av innebörd, att det föreslagna förbudet för häradshövdingarna att innehava vissa dylika uppdrag under de första tio åren efter den nya löneregleringens ikraftträdande ej skall gälla sådana uppdrag som innehavas vid ikraftträdandet. Kungl. Maj:ts tillstånd skall dock utgöra villkor för häradshövdingens fortsatta innehav av dylikt uppdrag, därest innehav av motsvarande slags uppdrag såvitt angår andra tjänstemän enligt avlöningsreglementet är beroende av Kungl. Maj:ts tillstånd.

Även beträffande skyldigheten att avgå med pension föreslår domsagoutredningen en övergångsbestämmelse. För häradshövding, som utnämnts före den 1 juli 1935 och icke anmält att han önskar övergå å den från nämnda dag gällande ordningen, inträder enligt nuvarande bestämmelser avgångsskyldighet först vid 70 års ålder. Enligt utredningens uppfattning bör denna åldersgräns i samband med det nya avlöningssystemets genomförande efter hand sänkas till den för övriga häradshövdingar redan gällande åldern av 67 år. Utredningen föreslår sålunda, att för häradshövdingar, utnämnda före den 1 juli 1935, som övergå på den nya lönestaten, ifrågavarande åldersgräns skall bibehållas vid 70 år under de två åren närmast efter den nya lönestatens ikraftträdande, därefter under två år utgöra 69 år, under de två följande åren 68 år samt först därefter bliva 67 år. Därest det nya lönesystemet sättes i kraft den 1 juli 1943, skulle således sänkningen av åldersgränsen till 67 år bliva fullt genomförd den 1 juli 1949.

Till häradshövding, som icke övergår på den nya lönestaten, skall enligt domsagoutredningens förslag fortfarande utgå lön och tjänstgöringspenningar enligt hittills gällande ordning. Däremot skola förvaltningskostnadsbidrag, dyrtidstillägg, stämpelprovision och partiell löneförbättring icke vidare förekomma.

Yttrandena över utredningens förslag i förevarande del av ämnet ha i propositionen återgivits å sid. 31—40.

Departementschefen har anfört följande:

»Vad domsagoutredningen föreslagit i fråga om häradshövdingarnas avlöning och vad därmed sammanhänger anser jag mig i allt väsentligt kunna tillstyrka.

En löneskala å 16,000—21,000 kronor synes av skäl som utredningen i betänkandet närmare utvecklat vara väl avvägd och torde såsom utredningen anfört motsvara den spännvidd, som bör råda mellan lönerna i olika domsagor, med hänsyn framför allt till arbetsbördan och det därmed förenade ansvaret. Jämte lönen bör utgå rörligt tillägg och jämväl kristillägg enligt vanliga grunder. Då häradshövdingarnas avlöningssystem enligt förslaget anslutes till civila avlöningsreglementet, bör såsom utredningen förordat deras rätt till stämpelprovision upphöra. Den i yttrandena berörda frågan om häradshövdingarnas befriande i viss utsträckning från skyldigheten att

handhava stämpelförsäljning torde komma att upptagas till prövning i särskild ordning.

Domsagoutredningens förslag innebär i fråga om den tekniska utformningen av lönesystemet, att samtliga häradshövdingar, i likhet med vad som redan tidigare skett beträffande vattenrättsdomarna, placeras i lönegraden B 2. Domsagorna skola emellertid indelas i fem fasta avlöningsgrupper. Löneförmåner efter nämnda lönegrad skola utan andra tillägg än rörligt tillägg och kristillägg utgå till häradshövdingar i domsagor som tillhöra den lägsta gruppen, medan häradshövdingar i övriga lönegrupper därjämte skola erhålla avlöningsförstärkning med bestämt belopp för varje grupp. Skillnaden i lönebelopp mellan angränsande grupper skall enligt förslaget bliva 1,250 kronor. Även i dessa hänseenden ansluter jag mig till förslaget.

För domsagornas inplacering i de särskilda lönegrupperna har utredningen verkställt omfattande undersökningar rörande arbetsbördan i domsagorna. Det är utan tvivel riktigt att, såsom utredningen framhållit, vid gruppindelningen hänsyn tages icke blott till antalet mål och ärenden av olika slag utan även till sådana faktorer som icke kunna statistiskt angivas. Arbetsbördan ökas exempelvis, om fastighetsförhållandena, såsom i vissa domsagor inom Kopparbergs län, äro av invecklad beskaffenhet. Ytterligare må framhållas att arbetsbördan är till en viss grad beroende av sådana omständigheter som att ting hållas på olika tingsställen, i synnerhet om resorna till tingen äro långa och tidsödande. Vid gruppindelningen bör emellertid, såsom jämväl skett i domsagoutredningens förslag, även tagas i betraktande vissa förhållanden som icke omedelbart äga betydelse för arbetsbördan, t. ex. kansliortens karaktär och belägenhet. På grund härav torde i enlighet med förslaget vissa domsagor i övre Norrland liksom Härjedalens domsaga böra placeras i högre lönegrupp än arbetsbördan i och för sig skulle motivera.

De av domsagoutredningen verkställda statistiska undersökningarna rörande arbetsbördan i domsagorna ha inom departementet fullföljts beträffande åren 1939—1941. Efter granskning av de sålunda kompletterade uppgifterna och övervägande av de övriga förhållanden, vilka enligt vad nyss anmärkts böra beaktas vid domsagornas indelning i lönegrupper, anser jag mig kunna i huvudsak tillstyrka det av utredningen framlagda förslaget till gruppindelning. Endast ett fåtal justeringar synas böra ifrågakomma, delvis till följd av förändringar som i olika avseenden inträffat efter förslagets framläggande. Norra Möre och Stranda samt Villands domsagor torde sålunda böra hänföras till grupp I i stället för grupp II, och till grupp II torde böra från grupp III överföras Östersysslets domsaga, Aska, Dals och Bobergs domsaga, Marks och Borås domsagor samt Gärds och Albo domsaga. Förslag om sammanslagning av de båda Gotlandsdomsagorna samt av Södersysslets och Nordmarks domsagor — samtliga av domsagoutredningen uppförda i grupp I — har såsom förut nämnts genom proposition förelagts årets riksdag. Om propositionen bifalles, böra de nya domsagorna tillhöra grupp III; i motsatt fall är avvikelse från förslaget icke påkallad beträffande ifrågavarande domsagor. Huruvida Östernärkes domsaga skall såsom föreslagits

tillhöra grupp III eller hänföras till grupp II synes vara beroende av huruvida vissa till domsagan hörande områden komma att före löneregleringens ikraftträdande införlivas med Örebro stad i enlighet med därom väckt förslag. I övrigt har jag icke funnit tillräckliga skäl föreligga att för närvarande föreslå någon ändring i den av utredningen förordade indelningen. Omplacement bör på sätt utredningen framhållit ske, därest beträffande en domsaga arbetsförhållandena undergå betydande och varaktig ändring. Dock bör den avlöningsförstärkning, som följer av fastställd gruppindelning för en domsaga, anses häradshövdingen tillförsäkrad under hans ämbets tid på samma sätt som den egentliga lönen.

I överensstämmelse med vad nu sagts rörande domsagornas indelning i lönegrupper har på grundval av den för närvarande gällande domsagoindelningen upprättats förslag till gruppindelning, vilket torde få fogas vid statsrådsprotokollet såsom bilaga. Enligt detta förslag skulle i grupp I upptagas 23, i grupp II 27, i grupp III 29, i grupp IV 31 samt i grupp V 6 domsagor. Gruppindelningen bör såsom utredningen föreslagit fastställas av Kungl. Maj:t inom en av riksdagen angiven ram. Denna torde lämpligen böra bestämmas så att utrymme finnes för uppflyttning i högre lönegrupp, då så beträffande någon domsaga finnes påkallat med hänsyn exempelvis till att med domsagan införlivas en stad som tidigare haft rådhusrätt. Jag vill därför föreslå, att riksdagen medger Kungl. Maj:t att, om särskilda förhållanden därtill föranleda, till en var av lönegrupperna II—IV hänföra två domsagor utöver det antal som nyss angivits, eller således — med utgångspunkt från den angivna gruppindelningen — till grupp II högst 29, till grupp III högst 31 och till grupp IV högst 33 domsagor.

I 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet stadgas förbud för dem som äro underkastade reglementet att utan särskilt, beträffande högre tjänstemän av Kungl. Maj:t meddelat tillstånd mottaga uppdrag såsom styrelseledamot eller tjänsteman hos verk, bolag, förening eller inrättning, vars verksamhet har huvudsakligen ekonomiskt syfte, eller annat därmed jämförligt uppdrag. Domsagoutredningens förslag innebär att för häradshövdingar skall gälla ett ovillkorligt förbud att mottaga icke blott dylikt uppdrag utan även skiljemannauppdrag, såvida det ej meddelas av offentlig myndighet. Häradshövdingarna skulle sålunda i fråga om rätten att mottaga uppdrag utom tjänsten bliva likställda med justitieråd och regeringsråd. För de av utredningen förordade bestämmelserna tala otvivelaktigt principiella skäl av synnerlig styrka. Det är såsom utredningen framhållit av särskild vikt, att en häradshövding är oberoende i ekonomiskt hänseende och att anledningar till misstanke om bristande oväld undanröjas. Framhållas må även, att de löneförmåner som enligt förslaget tillerkännas häradshövdingarna i viss mån äro avvägda med hänsyn till att restriktioner av ifrågavarande slag skola fastställas. Jag delar på grund härav utredningens uppfattning, att ovillkorligt förbud bör stadgas för häradshövding att mottaga sådana uppdrag som avses i 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet. Även i fråga om skiljemannauppdragen synas restriktioner vara på angivna grunder motiverade. Härvidlag kan man emel-

lertid icke underlåta att taga hänsyn till den i yttrandena framförda invändningen, att ett förbud på åtskilliga orter i landet kunde medföra olägenheter såtillvida att domarerfarenhet icke skulle stå till buds vid avgörandet av tvister enligt skiljemannalagen och att skiljemannainstitutet härigenom skulle förlora i värde. De svårigheter, som i vissa fall skulle uppstå att finna annan lämplig skiljeman än en häradshövding, ha även föranlett utredningen att från förbudet undantaga skiljemannauppdrag som meddelas av offentlig myndighet. Med hänsyn till angivna förhållanden finner jag mig böra förordna den jämkningen i förslaget, att ifrågavarande förbud icke heller skall gälla enskilda uppdrag att vara ordförande i skiljenämnd eller ensam skiljedomare. I likhet med domsagoutredningen anser jag, att en övergångsbestämmelse bör meddelas av innebörd att det föreslagna ovillkorliga förbudet mot innehav av uppdrag under de tio första åren efter löneregleringens ikraftträdande icke skall gälla sådana uppdrag som innehavas vid ikraftträdandet. Dock bör, likaledes i enlighet med förslaget, Kungl. Maj:ts tillstånd utgöra villkor för fortsatt innehav av ett uppdrag, därest sådant tillstånd såvitt angår andra tjänstemän erfordras på grund av avlöningsreglementets bestämmelser.

I likhet med domsagoutredningen anser jag det icke vara erforderligt att beträffande häradshövdingarna stadga undantag från de regler om semesterledighet som gälla enligt civila avlöningsreglementet. Även i fråga om tjänstledighet för offentligt uppdrag m. m. samt till följd av olycksfall i tjänsten, sjukdom m. m. böra såsom utredningen förordat avlöningsreglementets föreskrifter äga tillämpning. Liksom hittills skall häradshövding enligt det föreliggande förslaget i viss utsträckning vara befriad från tjänstgöring, vilka anses kunna anförtros åt underordnade befattningshavare. Bestämmelser härom finnas upptagna i domsagostadgan, vilken kommer att omarbetas med anledning av de ändringar i personalorganisationen som kunna bli beslutade i förevarande sammanhang. Det är uppenbart och följer även av civila avlöningsreglementet, att någon avkortning av häradshövdingens lön icke ifrågakommer vid befrielse från tjänstgöring i denna ordning; såsom domsagoutredningen framhållit kan här icke anses vara fråga om tjänstledighet för häradshövding utan om en av tjänstgöringsförhållandena påkallad arbetsfördelning i domsagorna. I domsagostadgan finnes för närvarande ett stadgande därom att tjänstledighet må beviljas häradshövding för vinnande av lättnad i arbetsbördan och ombesörjande av enskilda angelägenheter under sammanlagt högst en och halv månad årligen. I regel utgår under sådan ledighet oavkortad lön. Rätten till ledighet är enligt nämnda stadgande begränsad på så sätt, att den i regel icke kan medgivas för tid varunder allmänt tingsammansamtråde eller sammantråde för tings avslutande infaller. Denna ledighet äger samband med de säregna förhållandena i domsagorna, kännetecknade bland annat av stor ojämnhet i arbetsbördan, vilken tidvis — såsom till följd av större rannsakingar och andra extra förrättningar — kan stiga långt utöver den normala. Med hänsyn härtill torde det för närvarande icke vara tillrådligt att helt bortskära möjligheten till sådan särskild ledighet för häradshövding, utan synes man i avvaktan på närmare erfarenheter tills

vidare böra stanna vid en avkortning av ledigheten. Denna, vilken liksom för närvarande icke bör få innebära befrielse från de ordinarie egentliga domar-göromålen, torde sålunda böra inskränkas till femton dagar om året.

Mot vad domsagoutredningen anfört i fråga om häradshövdingarnas pensionsförmåner synes intet vara att erinra, liksom ej heller mot förslaget rörande befrielse för häradshövdingarna att tillhöra den för dem samt landssekreterarna och landskamrerarna gemensamma familjepensionsföreningen. Utredningens förslag angående successiv sänkning av pensionsåldern för de häradshövdingar, som äro utnämnda före den 1 juli 1935 och ej övergått på ny pensionsstat, torde utgöra en ur billighetssynpunkt tillfredsställande lösning.

Enär häradshövdingarna i allmänhet skulle genom den föreslagna löne-regleringen erhålla minskade löneinkomster, har domsagoutredningen funnit det vara skäligt att en viss gottgörelse härför beredes dem. Storleken av denna ersättning skulle enligt förslaget för varje häradshövding bestämmas med hänsyn till hans genomsnittliga inkomst under femårsperioden närmast före löneregleringens ikraftträdande. Ersättningen skulle successivt minskas samt helt upphöra efter tio år.

I några av de i ärendet avgivna yttrandena, bland andra de som avgivits av Svea hovrätt, skånska hovrätten och häradshövdingföreningen, har uttalats den meningen att någon reducering av ersättningen icke borde ske eller att reduceringen borde på visst sätt begränsas. Hovrätterna ha härför åberopat billighetsskäl, medan häradshövdingföreningen grundat sitt yrkande på den uppfattningen att de nuvarande häradshövdingarna ägde ett rättsligt anspråk på att bibehållas vid sina löneförmåner.

Med anledning av dessa uttalanden må framhållas, att motsvarande spörsmål tidigare vid olika tillfällen varit föremål för statsmakternas prövning. Vid löneregleringen för landsstatstjänstemännen år 1925, då landssekreterares och landskamrerares sportler indrogos, bestämdes att dessa ämbetsmän skulle såsom ersättning för minskade inkomster, beräknade efter genomsnittet för de fem närmast föregående åren, erhålla ett personligt lönetillägg, vilket efter hand skulle minskas på sådant sätt att det helt bortföll tio år efter löneregleringens genomförande. Efter liknande grunder beslöts år 1939 avveckling av den stämpelprovision som utgått till befattningshavare, å vilka de civila avlöningsreglementena bleve tillämpliga. Befattningshavare, som före den 1 juli 1939 varit berättigade till stämpelprovision och för samma år ägt uppbära dylik provision, skulle för år 1940 äga tillgodoräkna sig oavkortad provision, varefter denna för varje år skulle minskas med en femtedel och således upphöra efter fem år. I detta sammanhang bör även erinras om de åtgärder som i lönehänseende vidtagits med anledning av 1934 års lagstiftning om inteckningsförnyelsernas avskaffande. Nämnda år beslöts att häradshövdingarna liksom rådhusrätternas befattningshavare samt sportelberättigade städer skulle erhålla gottgörelse av statsverket för förlusten av sportelinkomsten av dylika inteckningsärenden. Ersättningen till häradshövdingarna skulle utgå så länge nuvarande lönereg-

lering förbleve gällande, men frågan om jämkning i ersättningsbeloppen skulle upptagas till övervägande efter förloppet av några år. Så skedde år 1940, då en reduktion av ersättningsbeloppen beslöts efter vissa grunder. Vid behandlingen av denna ersättningsfråga i propositionen till 1934 års riksdag (nr 101) uttalade föredragande departementschefen, i motsats till vad som gjorts gällande i ett i ärendet avgivet yttrande, den uppfattningen att de sportelberättigades anspråk på gottgörelse endast kunde grundas på billighetsskäl, icke på en staten åvilande skyldighet. I detta avseende må här ytterligare endast hänvisas till vad domsagoutredningen anfört därom att häradshövdingarna icke synas äga något rättsligen grundat anspråk på att lösensatserna i expeditionslösenförordningen skola bibehållas just vid sina nuvarande belopp, vilka bestämts med hänsyn till att häradshövdingarna skulle svara för förvaltningskostnaderna.

Såsom framgår av vad nu anförts står det föreliggande förslaget om övergångsersättning till häradshövdingarna i principiell överensstämmelse med tidigare tillämpat förfaringssätt i motsvarande fall. Den närmaste parallellen erbjuder 1925 års lönereglering för landsstatstjänstemännen, till vilken förslaget även i sak nära ansluter sig. Då förslaget synes mig uppfylla de krav som ur billighetssynpunkt rimligen kunna uppställas, finner jag mig böra förorda dess genomförande efter vissa jämkningar som i det följande skola omnämnas.

Utredningen har föreslagit att övergångsersättningen, såsom skedde beträffande landssekreterarna och landskamrerarna, skall beräknas på grundval av vederbörande häradshövdingars medelinkomst under de fem åren närmast före löneregleringens ikraftträdande. De av utredningen i betänkandet angivna ersättningsbeloppen, vilka äro avsedda att giva en föreställning om beloppens storlek, äro grundade på inkomsterna under åren 1934—1938. Dessa år voro en period av utpräglad högkonjunktur, under vilken sportelinkomsterna lågo på en hög nivå. Åren efter 1939 ha däremot medfört en viss, ibland rätt betydande minskning av sportlerna. Med hänsyn till dessa växlingar synes det, såsom jämväl i yttrandena ifrågasatts, vara lämpligt att övergångsersättningen bestämmas med ledning av medelinkomsten under en längre period, förslagsvis de tio åren närmast före löneregleringens ikraftträdande.

I överensstämmelse med domsagoutredningens förslag torde ersättningen under första övergångsåret böra utgå med fyra femtedelar av skillnaden mellan de på angivet sätt uppskattade inkomsterna enligt nuvarande ordning och de nya löneförmånerna. De senare utgöra som förut angivits lön enligt lönegrad B 2 samt för häradshövdingar i domsagor, som placeras i någon av lönegrupperna II—V, jämväl avlöningsförstärkning. Även rörligt tillägg och kristillägg böra inräknas vid jämförelsen. Att rörligt tillägg icke inräknades i utredningens förslag motiverades med att detta tillägg ungefärligen motsvarade den höjning av pensionsavgifterna som skulle inträda vid övergången till den nya ordningen. Sedan förslaget avgavs, har emellertid tillägget avsevärt höjts samt kristillägg tillkommit.

En beräkning av övergångsersättningarna efter dessa grunder medför i jäm-

förelse med utredningens beräkningar en genomgående sänkning av ersättningsbeloppen. Härtill bidrager, förutom de nyssnämnda ändrade beräkningsgrunderna, den omständigheten att ersättningen för förlorad lösen för inteckningsförnyelser, såsom förut omnämnts, i åtskilliga domsagor betydligt nedsatts sedan domsagoutredningen avgav sitt förslag. Då den nya löneregleringen förutsattes skola träda i kraft den 1 juli 1943, böra ersättningsbeloppen, då uppgifter för år 1942 föreligga, omräknas med ledning av medelinkomsten under tioårsperioden 1933—1942. Härav kunna givetvis mindre jämkningar föranledas i de nu på grundval av inkomsterna för åren 1932—1941 uträknade beloppen. Dessa senare ha för varje domsaga införts å den bilaga till statsrådsprotokollet, som utvisar domsagornas indelning i lönegrupper. Det bör anmärkas, att på grund av särskilt beslut av 1940 års lagtima riksdag i samband med reglering av avlöningen till häradshövdingen i Södra Roslags domsaga bestämts, att övergångsersättning till honom icke skall utgå. Vid sådant förhållande skulle endast två häradshövdingar erhålla högre ersättning än 6,000 kronor, nämligen häradshövdingarna i Södertörns samt Askims, Hisings och Sävedals domsagor. Dessas avlöningsförmåner skulle i följd av den föreslagna regleringen undergå en så betydande minskning, att det icke synes skäligt att, såsom i ett yttrande ifrågasatts, nedsätta det maximum å 10,000 kronor, som utredningen föreslagit beträffande ersättningsbeloppen.

I fråga om övergångsersättningen synes den restriktionen böra föreskrivas, att sådan ersättning icke skall utgå i fall då häradshövdingämbete tillsättes efter det nu ifrågavarande förslag genom proposition förelagts riksdagen.

I likhet med domsagoutredningen finner jag det vara erforderligt att genomföra förstärkning av förvaltningen i samtliga domsagor, även om icke alla häradshövdingar skulle övergå på den nya lönestaten. Häradshövding som kvarstår på den äldre staten bör fortfarande erhålla lön och tjänstgöringspenningar enligt hittills gällande ordning. Även partiell löneförbättring, dyrtidstillägg och kristillägg synas böra utgå. Däremot torde ersättning för förlorad lösen för inteckningsförnyelser och stämpelprovision böra bortfalla, den senare successivt i överensstämmelse med de grunder som fastställdes år 1939. Uppenbarligen böra de nuvarande förvaltningskostnadsbidragen icke vidare förekomma. Vad angår löseninkomsterna torde det vara lämpligt att dessa för samtliga häradshövdingar indragas till statsverket genom att lösen enligt expeditionslösenförordningen förvandlas till stämpel. Häradshövding som kvarstår å äldre stat torde böra tillerkännas ersättning för härigenom minskad inkomst efter grunder som kunna finnas skäliga. Ersättningen synes böra bestämmas till sådant belopp att häradshövdingens samtliga löneförmåner komma att ungefärligen motsvara hans nuvarande genomsnittliga inkomst, frånräknat ersättning för förlorad lösen för inteckningsförnyelser, i den mån denna inkomst icke överstiger löneförmånerna för befattningshavare i lönegraden B 2. Om inkomsten för närvarande i mera avsevärd grad överstiger löneförmånerna i nämnda lönegrad, torde ett personligt lönetillägg

kunna ifrågakomma; eventuellt härom uppkommande frågor böra lämpligen underställas riksdagens prövning. De ändrade föreskrifter, som i samband med den nya löneregleringen komma att fastställas beträffande tjänstgörings-skyldighet och tjänstledighet liksom beträffande ersättning för resor i tjänsten, synas böra gälla jämväl för häradshövding som icke övergår på den nya lönestaten. I övrigt böra för sådan häradshövding nuvarande regler fortfarande gälla. Han bör sålunda bibehållas vid honom eventuellt tillkommande rätt att kvarstå i tjänst till 70 års ålder. Någon ändring i nu gällande regler om tjänste- och familjepension kommer för sådan häradshövding tydligen icke i fråga.»

I *motionen I: 262* av herr Sandén m. fl. har yrkats, att riksdagen i beslut angående de av Kungl. Maj:t föreslagna huvudgrunderna för en omorganisation av domsagoförvaltningen måtte fastslå att bland lönevillkoren skall ingå skyldighet för häradshövding att vara bosatt å domsagans kansliort, där ej Kungl. Maj:t för särskilt fall medger undantag.

I de likalydande *motionerna I: 263* av herr Tamm m. fl. och *II: 381* av herr Sefve m. fl. har yrkats, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte beakta av motionärerna anförda synpunkter i fråga om häradshövdingens rätt att åtaga sig enskilt uppdrag ävensom beträffande den i propositionen föreslagna övergångsersättningen till vissa häradshövdingar samt löneförmåner m. m. för häradshövding som ej övergår å den nya staten.

Domsagornas personalorganisation.

Tingsnotarierna och domsagobiträderna.

Utredningens förslag.

Utredningens förslag innefattar, att en omfördelning av kansligöromålen skall komma till stånd mellan de rättsbildade och de icke rättsbildade biträdena — de senare i det följande benämnda domsagobiträderna — och att såsom följd härav de sistnämndas antal skall ökas och antalet notarier minskas.

För domsagobiträderna föreslår utredningen tjänster i 11, 7 och 4 lönegraderna. I varje domsaga skall inrättas en tjänst i lönegraden A 11, i de tre största därutöver ytterligare en dylik tjänst. För att tillgodose behovet av ytterligare kvalificerad arbetskraft i vissa större domsagor skall dessutom i 33 av dem finnas jämväl en tjänst i A 7. Fördelningen av arbetet mellan dessa båda befattningshavare har domsagoutredningen föreställt sig i regel skola bliva den, att befattningshavaren i 11 lönegraden sysslar övervägande med inskrivningsväsendet och den i 7 lönegraden ombesörjer kassabokföring, redovisning och stämpelförsäljning, expedition av allmänheten och kommissionärsöromål. För det egentliga skrivningsarbetet i domsagorna samt andra kansligöromål av mindre krävande natur föreslås tjänster i 4 lönegraden. I flertalet domsagor skall finnas en ordinarie tjänst i denna lönegrad medan

i 28 domsagor, där göromålen icke syntas vara av den storleksordning, att två icke rättsbildade arbetskrafter med säkerhet kunna utnyttjas till fullo, någon dylik tjänst icke upptagits. Endast för de fyra största domsagorna i riket, vilkas personalorganisation behandlas under en särskild avdelning i det följande, avses mer än en ordinarie tjänst i sistnämnda lönegrad. Tillhoppa föreslås sålunda 249 ordinarie domsagobiträden.

Utöver den ordinarie biträdespersonalen skall finnas icke-ordinarie dylik personal. Medelsbehovet till icke-ordinarie biträdespersonal skall till en början beräknas efter kostnaden för 30 extra ordinarie och 50 extra befattningshavare i 4 lönegraden. Med hänsyn bland annat till svårigheten att på förhand beräkna i vad mån vidlyftiga mål eller andra mera tillfälliga arbetsuppgifter kunna komma att kräva extra arbetskraft skola anslagsmedlen till icke-ordinarie tjänstemän — åtminstone att börja med — beräknas förslagsvis.

För nyorganisationen av den icke rättsbildade personalen föreslår utredningen en övergångstid av fem år, under vilken de föreslagna tjänsterna för sådan personal kunna stå obesatta. I särskilda fall skall övergångstiden kunna utsträckas utöver fem år. Under övergångstiden skola notarier till större antal än som föreslagits kunna vara anställda i domsagorna. Sålunda skall i domsaga, där under övergångstiden tjänst i 11 eller 7 lönegraden står obesatt, tingsnotarie i stället kunna förordnas, även om därigenom det av domsagoutredningen beräknade antalet notarier i domsagan överskrides.

Beträffande sådana nu anställda icke rättsbildade biträden, vilka på grund av ålder eller annan orsak äro mindre arbetsföra och därför icke böra erhålla ordinarie eller extra ordinarie anställning, föreslår utredningen, att de skola komma i åtnjutande av statspension men att frågan härom skall prövas individuellt efter framställning i varje särskilt fall.

Under förutsättning att utredningens förslag i fråga om den icke rättsbildade personalen genomföres samt sekreterare anställas i ungefär samma omfattning som för närvarande anser utredningen att antalet tjänstgörande notarier, inbegripet de nuvarande extra notarierna, skall kunna nedbringas med ungefär en tredjedel av det nuvarande antalet och att samtidigt en förkortning av notarietiden från tre till två år bör äga rum.

Förkortningen av notarietiden föreslås skola genomföras i etapper så, att tiden sänkes till $2\frac{1}{2}$ år vid nyorganisationens ikraftträdande och till 2 år först 3 år därefter.

Antalet notarier föreslås skola utgöra två i det stora flertalet domsagor och endast i förhållandevis få domsagor tre eller flera. Med hänsyn till nödvändigheten av att upprätthålla kontinuiteten i arbetet och till behovet av tillgång på notarier med kompetens att på eget ansvar utföra vissa göromål skall i varje domsaga finnas minst två notarier även om i några av de minsta domsagorna arbetsmängden i och för sig åtminstone tidtals icke skulle motivera mer än en notarie. Flera än två notarietjänster skola förekomma endast i domsagor med sekreterare eller högre befattningshavare. Antalet sekreterardomsagor, för vilka domsagoutredningen föreslår tre notarietjänster,

uppgår till 15. Endast beträffande de fyra största domsagorna i riket har utredningen funnit flera än tre notarietjänster erforderliga.

I fråga om notariernas kompetens föreslås att reglerna skola utformas i huvudsaklig anslutning till vad som nu gäller.

Beträffande notariernas anställnings- och avlöningsförhållanden har domsagoutredningen uttalat den uppfattningen, att de rättsbildade biträden, som erfordras för domsagornas skötsel, böra åtnjuta avlöning. Även nyanställda biträden, vilka erfordras för tillbörlig rekrytering av personalen i domsagan, skola i regel åtnjuta något arvode, ehuru deras tid delvis måste åtgå till att sätta sig in i arbetet.

De nuvarande förste och andre notariegraderna skola enligt förslaget ersättas med en enhetlig notariegrad. Till dessa enhetliga notarietjänster, vilkas innehavare skola benämnas *tingsnotarier*, skola kunna förordnas rättsbildade biträden, vilka fyllt 23 år och tjänstgjort i domsaga ett halvt år efter examen, d. v. s. samma villkor som nu gälla för förordnande till förste notarie; sålunda förordnad tingsnotarie skall ock ha behörighet motsvarande nuvarande förste notaries. Dylikt förordnande skall i regel kunna erhållas efter den föreskrivna föregående minimitjänstgöringen om ett halvt år eller efter obetydligt längre tid. Med hänsyn till notarietidens kortvarighet samt den omständigheten, att endast en mindre del av notarierna fortsätta på domarbanan, har utredningen ej ansett lämpligt att inordna dem under civila icke-ordinariereglementet utan föreslagit ett för alla tingsnotarier lika arvode. Arvodets belopp föreslås till 3,600 kronor för år, varå rörligt tillägg icke skall utgå. Däremot skall i förekommande fall utgå kallortstillägg. Notarierna skola erhålla semester av samma längd, som gäller för extra tjänstemän eller 15 dagar årligen, men häradshövdingen skall i anslutning till vad nu gäller äga rätt att bevilja notarierna ytterligare ledighet i viss utsträckning, exempelvis 15 dagar årligen.

I den föreslagna tvååriga notarietiden skall inräknas den tjänstgöringstid om minst ett halvt år, som infaller före förordnandet till tingsnotarietjänst. Under denna första tjänstgöringstid skola biträdena benämnas *tingsnotarieaspiranter* och tilldelas ett arvode å 2,100 kronor för år räknat, varå likaledes icke skall utgå rörligt tillägg men däremot kallortstillägg.

I anslagstekniskt avseende föreslår domsagoutredningen den anordningen, att i varje domsaga inrättas tingsnotarietjänster till det antal som motsvarar maximiantalet tingsnotarier, vilka enligt angivna grunder kunna tjänstgöra i domsagan, med möjlighet att i stället för en notarie ha en notarieaspirant anställd. Anslaget till notarier och notarieaspiranter skall beräknas efter notariearvode å samtliga de föreslagna notarietjänsterna. När i domsaga finnes notarieaspirant i stället för notarie, skall denna aspirant alltid erhålla aspirantarvode. De belopp som sålunda inbesparas genom att notarieaspirantarvode å 2,100 kronor utgår i stället för notariearvode å 3,600 kronor skola få användas till avlönande av ytterligare notarieaspiranter. De notarieaspirantarvoden, vilka på nämnda sätt skulle tillkomma, skola icke fast

knytas till vissa domsagor utan tilldelas notarieaspiranterna av hovrätten med hänsyn till de i varje särskilt fall föreliggande omständigheterna.

Rörande innehållet i de avgivna *yttrandena* hänvisas till därför lämnad redogörelse i propositionen å sid. 53—61.

Hovrätternas domaraspiranter och deras tjänstgöring
i domsagorna. Tingssekreterarna.

Utredningens förslag.

Vad till en början angår fiskalsaspiranterna — d. v. s. de domar-aspiranter som efter i domsagorna fullbordad notarietjänstgöring börja prov-tjänstgöra i hovrätterna — skall, i överensstämmelse med vad lönekommit-tén ifrågasatt, arvode till dem i regel utgå redan under den första tiden i hovrätten. För att de icke skola behöva vidkännas minskning i de relativt lågt tillmätta löneförmåner de förut åtnjutit och med hänsyn till angelägen-heten att icke genom oförmånliga avlöningsförhållanden under den första hovrättstjänstgöringen avhålla dugande men mindre bemedlade personer från att beträda domarbanan föreslås, att arvodet till fiskalsaspiranterna bestämmes till samma belopp som det föreslagna arvodet till tingsnotarierna eller 3,600 kronor.

I överensstämmelse med vad som nu gäller skola de som funnits skickade och lämpliga för domarbanan erhålla första fiskalsförordnande tidigast sex månader och ej senare än ett år efter hovrättstjänstgöringens början. De vilka ej kunna antagas till hovrättstjänstgöring skola utan nämnvärt upp-skov skiljas från hovrätten.

Vad härefter angår fiskalerna föreslår domsagoutredningen att de vid provföredragningarna godkända aspiranterna — i den omfattning som er-fordras för en lämpligt avvägd rekrytering å domarbanan — antagas till extra fiskaler med avlöning såsom extra tjänstemän i 18 lönegraden. Med bibehållande av sin ställning och lön som extra fiskaler och i förekommande fall med åtnjutande av tjänstgöringstraktamente, skola de kunna förordnas att vikariera å alla tjänster för rättsbildad personal i domsaga ävensom att bi-träda med uppläggning av nya fastighetsböcker. De skola ock kunna tagas i anspråk för vikariat i stadsdomstolarna. Mera krävande förordnanden skola dock om möjligt ej tilldelas extra fiskal.

Efter viss tids anställning som extra fiskal, förslagsvis $1\frac{1}{2}$ år, därav un-der viss minimitid utförts fiskalsgöromål i hovrätten, skola domaraspiran-terna, om de fortfarande finnas lämpade för domarbanan, kunna antagas till extra ordinarie fiskaler med placering i 22 lönegraden.

Extra ordinarie fiskal skall enligt domsagoutredningens förslag vara skyl-dig att med bibehållande av sin löneställning mottaga alla slag av förord-nanden vid underrätter, även vid underrätt under annan hovrätt än den han tillhör. Vid sådant förordnande i domsaga skola avlöningsreglementets be-stämmelser om flyttningssättning respektive tjänstgöringstraktamente till-lämpas.

Hovrättsassessorerna slutligen, vilkas huvuduppgift är att tjänstgöra som ledamöter i hovrätterna vid ordinarie ledamöters förfall, ha som förut nämnts skyldighet att, då så påfordras, i viss utsträckning tjänstgöra som vikarie för häradshövding eller som biträdande domare eller sekreterare i domsaga. Vid tjänstgöring av angivet slag i såväl hovrätt som häradsrätt åtnjuta assessorerna avlöning såsom extra ordinarie tjänstemän i 29 lönegraden. 1936 års lönekommitté har föreslagit, att assessorerna helt skola erhålla ställning som extra ordinarie tjänstemän i nämnda lönegrad, vilket skulle medföra att de ägde rätt till lön, oberoende av om ledamötsplats i hovrätt eller tjänstgöring i häradsrätt kunde beredas dem eller ej. Domsagoutredningen har anslutit sig till lönekommitténs förslag i detta hänseende men förutsatt att särskilda regler angående assessors skiljande från tjänsten alltjämt skola gälla. Vidare skola assessorerna i samband med erhållandet av ställningen såsom extra ordinarie tjänstemän åläggas tjänstgöringsskyldighet i olika befattningar såväl vid häradsrätt som rådhusrätt, även under annan hovrätt än den vederbörande tillhör, med bibehållande av sin löneställning som assessorer och i övrigt på motsvarande villkor som fiskal.

Vad härefter angår den icke-ordinarie hovrättspersonallens tjänstgöring i domsagorna innefattar domsagoutredningens förslag, såsom nämnts, att det nuvarande befordringssystemet på domarbanan med växlande tjänstgöring i överrätt och underrätt skall bibehållas. Detta system som utbildats i sin nuvarande omfattning i samband med sekreterarinstitutionens inrättande år 1933, har emellertid medfört en avsevärd försämring av befordringsmöjligheterna på domarbanan. På grund därav finner utredningen att en ökning under nuvarande förhållanden av domsagosekreterarnas antal såvitt möjligt bör undvikas.

För förordnanden såsom sekreterare i domsaga skola liksom nu anlitas såväl fiskaler som assessorer. Sålunda förordnad befattningshavare skall, oavsett om han är fiskal eller assessor, benämnas *tingssekreterare*. För fiskalerna skall sekreterartjänstgöringen vara obligatorisk och omfatta ungefär tre år. Sekreterare på fiskalsstadiet skall beredas tillfälle att självständigt utöva egentlig dömande verksamhet men denna domarverksamhet skall ganska starkt begränsas såväl kvantitativt som kvalitativt.

Den självständiga dömande verksamhet ifrågavarande sekreterare skola utöva skall emellertid enligt utredningens åsikt upptaga endast en relativt mindre del av deras tid. En av fiskalssekreterarnas huvuduppgifter skall — i överensstämmelse med vad som förutsättes i förslaget till ny rättegångsbalk — vara att självständigt förestå det egentliga kansliarbetet. Vidare skola de taga en tämligen ingående befattning med inskrivningsväsendet. Häradshövdingarna skola visserligen ägna inskrivningsväsendet erforderlig översyn och själva i viss utsträckning fungera som inskrivningsdomare men sekreterarna skola utöva inskrivningsdomarskap i betydande omfattning. De skola dessutom i allmänhet fungera som lagsökningsdomare och konkursdomare.

Behovet i vissa större domsagor av medhjälpare åt häradshövdingen med högre kvalifikationer än fiskals föreslår utredningen skola tillgodoses på två olika sätt. I de domsagor, där visserligen en sådan högre kvalificerad befattningshavare erfordras, men å andra sidan icke finnes utrymme för någon ytterligare befattningshavare med högre kvalifikationer än notariernas, skall inrättas en sekreterarbefattning, avsedd att beklädas av hovrättsassessor med tidsbegränsat förordnande. I de domsagor, där jämte häradshövdingen stadigvarande erfordras mer än en befattningshavare med högre kompetens än notaries, föreslår domsagoutredningen icke anställande av hovrättsassessorer utan inrättande av ordinarie domartjänster vid sidan av häradshövdingämbetena jämte för fiskaler avsedda sekreterartjänster. Detta gäller de fyra största domsagorna, vilkas organisation behandlas för sig i det följande.

De såsom sekreterare förordnade *assessorerna* skola intaga en ställning, som väsentligen endast i fråga om omfattningen av den dömande verksamhet de utöva skiljer sig från en sekreterares med fiskalskompetens, i det att inga mål med hänsyn till sin beskaffenhet böra undantagas från deras handläggning.

Assessorerna skola, som förut betonats, vara skyldiga att mottaga förordnande i domsaga, men denna skyldighet skall såsom nu vara tidsbegränsad till två år, för den händelse yngre assessor finnes att tillgå. De assessorer som bliva sekreterare i domsagorna skola kvarstå i den vanliga domarkarriären och ha full säkerhet för att de genom sekreterartjänstgöringen icke i någon mån diskrediteras för den vanliga hovrättsbanan. Ehuru assessors skyldighet att mottaga sekreterarförordnande icke bör omfatta längre tid än två år, finner domsagoutredningen det likväl med hänsyn till kontinuiteten i domsagoarbetet önskvärt, att assessorernas sekreterartid i regel blir av längre varaktighet. Befordringsförhållandena föreslås därför skola ordnas på sådant sätt, att en del assessorer frivilligt välja detta alternativ. En assessor skall exempelvis kunna kvarstanna i domsaga som sekreterare och kunna beräkna att därifrån få befordran direkt till häradshövding i någon förhållandevis mindre eftersökt domsaga vid en tidigare tidpunkt än han skulle kunna erhålla hovrättsrådsämbete. Skulle sådan befordran icke vinnas, innan vederbörande står i tur att erhålla revisionssekreterarförordnande, skall emellertid dylikt förordnande kunna tilldelas honom.

Enligt domsagoutredningens förslag skola sekreterare anställas endast i sådana domsagor, där utrymme lämpligen finnes för dömande verksamhet från deras sida. Med denna utgångspunkt och med reservation för förändringar, som kunna föränledas av processreformen, har utredningen funnit sig icke kunna föreslå någon utökning av sekreterarinstitutionen utan endast förordnat vissa omplaceringar inom ramen av antalet sekreterare år 1939, utgörande 43 fiskalssekreterare och 8 assessorssekreterare. Fördelningen av sekreterarna på de olika domsagorna förutsattes skola ankomma på Kungl. Maj:t, som när anledning gives skall kunna överflytta sekreterartjänst från en domsaga till annan.

För de avgivna yttrandena över förevarande del av utredningens förslag har redogörelse lämnats i propositionen å sid. 67—72.

De fyra största domsagornas personalorganisation.

För den nuvarande organisationen i de fyra största domsagorna i riket — Södra Roslags, Sollentuna och Färentuna, Södertörns samt Askims, Hisings och Sävedals — lämnas i propositionen (sid. 73 och 74) en redogörelse, var- till utskottet hänvisar.

Utredningens förslag.

Utredningen föreslår, att i samtliga förevarande domsagor inrättas en särskild inskrivningsavdelning i likhet med den som nu finnes i Södra Roslags domsaga. Avdelningen skall förestås av en särskild chef med titeln *inskrivningsdomare*. I Sollentuna- och Askimsdomsagorna, där inskrivningsväsendet är av mindre omfattning än i Södra Roslags och Södertörns domsagor, skola inskrivningsdomarna kunna tilläggas — utöver de uppgifter som i Södra Roslags domsaga nu åvila motsvarande befattningshavare — även vissa andra ärenden, exempelvis lagsökningsmål. För att fylla syftet med de särskilda inskrivningsavdelningarna skola deras chefer principiellt göras till ordinarie befattningshavare. Tjänsterna skola icke inpassas i den vanliga domar- karriären och några allmänna regler för rekryteringen skola ej uppställas. Med hänsyn till platsernas karaktär av sluttjänster samt den självständiga ställning och det ansvar för fastighetsärendenas rätta handläggning, som skall tillkomma tjänsteinnehavarna, skola dessa icke placeras i lägre lönegrad än A 29, vilket motsvarar vad som gäller för de assessorstjänster vid Stockholms rådhusrätt, vilkas innehavare äro inskrivningsdomare.

I Södra Roslags, Södertörns samt Askims, Hisings och Sävedals domsagor föreslås inrättande av ordinarie tjänster motsvarande de ordinarie biträdande domartjänster, som processlagberedningen tänkt sig i vissa fall. I dessa domsagor föreslås därjämte på den för domargörömbalen avsedda kansliavdelningen en tingssekreterare på fiskalsstadiet. I Sollentunadomsagan skall på sistnämnda avdelning icke finnas annan befattningshavare med högre kvalifikation än en dylik sekreterare. De i de tre förstnämnda domsagorna föreslagna nya ordinarie befattningarna för den dömande verksamheten skola göras lockande för väl meriterade och dugliga hovrättsassessorer. Med hänsyn härtill och till arbetsuppgiftens karaktär skola tjänsterna i avlöningshänseende jämföras med de nuvarande hovrättsrådsämbetena och således placeras i lönegraden A 30. För befattningshavarna föreslås benämningen *tingsdomare*.

I de tre största domsagorna skola tingsdagarna fördelas i stort sett jämnt mellan häradshövdingen och tingsdomaren; dock skall tingssekreteraren i regel förordnas att hålla en allmän rättegångsdag i varje fyraveckorsperiod. I Sollentunadomsagan skall tingssekreteraren likaledes hålla en allmän rättegångsdag i fyraveckorsperioden, medan häradshövdingen i denna domsaga

förutsättes kunna hålla de övriga allmänna rättegångsdagarna. Fördelningen av övriga domargöromål skall bestämmas i särskild arbetsordning för varje domsaga.

Beträffande *notarieorganisationen* föreslår domsagoutredningen, att för envar av de tre största domsagorna avses 5 och i Sollentunadomsagan 4 notariarvoden, varvid utredningen förutsätter att i varje domsaga alltid tjänstgöra sammanlagt minst 6 respektive 5 notarier och notariespiranter.

Beträffande *domsagobiträdena* föreslås i fråga om högre tjänster i envar av ifrågavarande domsagor med undantag av Sollentunadomsagan 2 tjänster i lönegraden A 11 och en i A 7. Arbetsfördelningen mellan dessa befattningshavare har utredningen tänkt sig så, att av befattningshavarna i A 11 en skulle tjänstgöra på inskrivningsavdelningen och en förestå expeditionen för allmänheten, bokföringen m. m., under det att befattningshavaren i A 7 närmast skulle förestå skrivningsarbetet på det egentliga domarkansliet. I Sollentunadomsagan föreslås en tjänst i A 11 för inskrivningsavdelningen samt en i A 7 för expeditionen för allmänheten m. m. Antalet ordinarie tjänster i lönegraden A 4 föreslås i Södra Roslags domsaga till 5, i Södertörns till 4 samt i envar av Sollentuna- och Askimsdomsagorna till 2. Härtill skulle komma extra ordinarie eller extra befattningshavare till icke närmare angivet antal.

Vad *yttrandena* i förevarande hänseende innehålla har återgivits å sid. 76 och 77 i propositionen.

Departementschefen har beträffande domsagornas personalorganisation anfört följande:

»Till sitt biträde vid utförandet av de mångskiftande göromålen i domsagorna skall enligt domsagoutredningens förslag härads hövdingen alltjämt vara hänvisad till såväl rättsbildade som icke rättsbildade arbetskrafter. I förhållande till nuvarande ordning innebär utredningens förslag emellertid vissa ändringar. Sålunda förordas en ändrad fördelning av arbetsuppgifterna mellan notarierna och de icke rättsbildade biträdena samt en reglering av dessa personalgruppers ävensom den mera kvalificerade personalens anställnings- och löneförhållanden.

I förstnämnda hänseende föreslås, att till icke rättsbildade befattningshavare skola överflyttas åtskilliga göromål, vilka för närvarande, såsom t. ex. i avseende å inskrivningsärenden, regelmässigt pläga anförtros domsagonotarierna. Härigenom skulle det bliva möjligt att i högre grad än tidigare sysselsätta notarierna med uppgifter, för vilka juridisk insikt kräves. Den ändrade fördelningen av göromålen anses medföra, att antalet för domsagoarbetet erforderliga notarier kan avsevärt nedbringas samt att den nuvarande treåriga notarietiden kan undergå en, såsom i ärendet från olika håll framhållits, ur skilda synpunkter önskvärd förkortning. Å andra sidan medför den ändrade arbetsfördelningen, att den icke rättsbildade personalen måste såväl kvantitativt som, i all synnerhet, kvalitativt förstärkas. Till vad utredningen i förevarande avseende föreslagit och vars närmare innebörd framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen giver jag, i likhet

med flertalet av de över förslaget hörda, min principiella anslutning. Arbetsuppgifter som icke kräva juridisk insikt böra sålunda åvila notarierna endast i den utsträckning som kan anses erforderlig på grund av arbetsförhållandena i domsagorna och med hänsyn till att de böra erhålla en allsidig praktisk utbildning.

Givet är emellertid att, såsom utredningen också förutsatt, en så betydande avkortning av notarietiden som till två år icke bör på en gång genomföras. Utredningen har för sin del tänkt sig en treårig övergångstid, varunder notarietiden skulle vara två och ett halvt år. Det synes mig lämpligare att en notarietid på två och ett halvt år bestämmes att gälla tillsvärdare i avbidan på erfarenhet om verkningarna av den ändrade arbetsfördelningen. När rättgångsreformen inom, såsom jag hoppas, ett fåtal år bringas i tillämpning, lägger för övrigt anledning föreligga att upptaga detta spörsmål till förnyat övervägande.

Jämsides med kravet på en förkortning av notarietiden ha i yttrandena rests anspråk på att notariernas kompetens att handlägga mål och ärenden vid häradsrätterna skall utvidgas. Rörande detta senare spörsmål må först framhållas, att betänkligheterna mot en utvidgning av kompetensen tydligen måste ökas i samma mån som notarietiden förkortas. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida den nuvarande notarietiden är fullt tillfredsställande avvägd i förhållande till de arbetsuppgifter, som därunder successivt anförtros notarierna. I själva verket torde det förhålla sig så, att det för erhållande av befogenhet att handlägga inskrivningsärenden och bagatellmål samt, i undantagsfall, i övrigt förvalta häradshövdingämbete hittills fordrats väl lång tids föregående tjänstgöring i domsaga. Detta framgår därav att — sedan det under nu rådande kristid med dess av de militära inkallelserna föranleda brist på domsagonotarier visat sig för domsagoarbetets uppehållande erforderligt att intill ett halvt år förkorta tiden för den föregående tjänstgöring i domsaga som erfordras för förvärvande av de olika behörighetsgraderna — någon olägenhet härav icke försports. Vid sådant förhållande synas mig betänkligheter icke föreligga mot att såtillvida tillmötesgå kraven på ökade befogenheter för notarierna att den nu tillämpade provisoriska ordningen på detta område göres bestående. Att utsträcka notariekompetensen till att jämväl såsom regel avse handläggning av andra mål och ärenden än bagatellmål och inskrivningsärenden synes mig däremot för närvarande icke vara tillrådligt. Fortsatt uppmärksamhet bör emellertid ägnas denna fråga.

I likhet med domsagoutredningen anser jag, att de notarier, som erfordras för domsagornas skötsel, böra åtnjuta avlöning. Något arvode bör jämväl tillkomma de aspiranter, som anställas för rekrytering av notariepersonalen. Utredningen har uppskattat det efter genomförd ändrad arbetsfördelning för samtliga domsagor erforderliga antalet avlönade notarier till 258, motsvarande omkring två tredjedelar av hela antalet notarier, som vid tiden för förslagets avgivande voro anställda i domsagorna. För varje domsaga har därvid, bland annat ur kontinuitets- och rekryteringssynpunkter, minst

två notarier ansetts erforderliga, för vissa av de större domsagorna därutöver en tredje notarie och för de fyra största domsagorna, eller Södra Roslags, Södertörns, Askims, Hisings och Sävedals samt Sollentuna och Färentuna domsagor, inalles fem notarier i var och en av de tre förstnämnda domsagorna och fyra notarier i den sistnämnda. I fråga om denna beräkning finner jag icke anledning till annan erinran än att, vid bifall till de föreslagna sammanslagningarna av vissa domsagor i Gotlands och Värmlands län, antalet notariearvoden torde böra nedsättas till 255. Inom den anslagsram som erfordras för avlönande av detta notarieantal bör det tillkomma Kungl. Maj:t att fördela tillgängliga notariearvoden mellan de olika domsagorna.

Domsagoutredningens förslag att med slopande av de nuvarande förste och andre notariebefattningarna inrätta en enhetlig notariegrad, vars innehavare skola benämnas tingsnotarier, finner jag mig böra godtaga. För tingsnotarie föreslår utredningen ett årligt arvode av 3,600 kronor och för tingsnotarieaspirant ett årligt arvode av 2,100 kronor. Beloppen ha satts i relation till de nuvarande förste och andre notariearvodena, med tillägg av därå utgående dyrtidstillägg enligt det år 1939 gällande index. Jag finner de föreslagna arvoden i och för sig väl avvägda och följaktligen icke i behov av annan justering än den som föranledes av den efter år 1939 inträdda levnadskostnadsstegringen. Arvodena torde sålunda nu böra bestämmas för tingsnotarie till 4,200 kronor och för tingsnotarieaspirant till 2,400 kronor. Omprövning av arvodenas storlek bör givetvis ske, då mera utpräglad förändring i levnadskostnaderna därtill giver anledning. Domsagoutredningen har föreslagit att å ifrågavarande arvoden skulle utgå kallortstillägg. För min del finner jag lämpligare att, liksom hittills, viss förhöjning av arvoden bestämmas för domsagor, lydande under hovrätten för Övre Norrland, och för Härjedalens domsaga. Denna arvodesökning synes i båda fallen skäligen böra utgöra 300 kronor.

För tillgodoseende av tingsnotariernas anspråk på semester, sjukavlönning, reseersättning m. m. synas vissa bestämmelser i civila icke-ordinariereglementet böra göras tillämpliga å dem. Med hänsyn till storleken av de för dem föreslagna arvoden böra därvid tingsnotarierna hänföras till lönegrad Ex 12, löneklassen 9. Tingsnotarieaspirant torde däremot icke böra komma i åtnjutande av andra förmåner utöver aspirantarvodet än reseersättning. Vid inplacering i rese- och traktamentsklass i allmänna resereglementet synes, liksom för de nuvarande förste och andre notarierna, klass II D skäligen böra komma i fråga för såväl tingsnotarier som tingsnotarieaspiranter.

Vad domsagoutredningen i övrigt föreslagit angående tingsnotarie eller sålunda villkoren för erhållande av dylikt förordnande, behörigheten i sådan egenskap, varaktigheten av anställningen samt domsagotjänstgöringens meritvärde tillstyrkes av mig, med de modifikationer som kunna föranledas av att notariatiden enligt mitt förslag tills vidare bör utgöra två och ett halvt i stället för två år.

I detta sammanhang torde böra beaktas det särskilda spörsmål de unga juristernas oavlönade tjänstgöring i domsagorna utgör. Utredningen har, som

nämnts, tänkt sig att samtliga jurister som erfordras för en domsagas skötsel skola erhålla arvoden. Emellertid förutsätter utredningen, att härads-hövdingen liksom hittills skall kunna låta en juris kandidat tjänstgöra i domsagan utan att vara av hovrätten förordnad notarieaspirant eller notarie. I sådant fall skall tjänstgöringen dock icke medföra någon rätt till meritberäkning. Fara kan emellertid föreligga för att längre eller kortare tids oavlönad tjänstgöring i domsaga blir villkor för att den unge juristen skall komma i åtanke vid tillsättande av notarieaspiranttjänst i domsagan. Till förebyggande av en sådan utveckling böra i händelse av behov särskilda åtgärder vidtagas. Det är nämligen ett viktigt samhällsintresse att begåvade unga jurister icke av ekonomiska skäl avhållas från domarbanan.

Överflyttandet av nya och mera kvalificerade arbetsuppgifter å de icke rättsbildade domsagobiträdena nödvändiggör, som nämnts, en såväl kvantitativ som kvalitativ förstärkning av denna personal. Under en övergångstid är det emellertid, enligt domsagoutredningen, avsett att i stället för kvalificerat domsagobitråde skall kunna vara anställd avlönad tingsnotarie.

För närvarande finnas — bortsett från dem som helt syssla med uppläggande av nya fastighetsböcker — omkring 200 icke rättsbildade biträden i domsagorna. Dessa ha en medelinkomst av omkring 2,700—2,800 kronor om året. Endast sex biträden uppnå en inkomst av över 4,000 kronor och endast två en inkomst av över 5,000 kronor. Till jämförelse kan nämnas, att nettolönen å medelort inberäknat rörligt tillägg och kristillägg i lönegrad A 2 för närvarande utgör c:a 2,900—3,700 kronor, i lönegrad A 4 c:a 3,300—4,100 kronor, i lönegrad A 7 c:a 3,900—4,800 kronor och i lönegrad A 11 c:a 4,700—5,800 kronor.

Enligt utredningen skulle tillsättas följande antal ordinarie domsagobiträden, nämligen 119 i lönegraden A 11, minst ett i varje domsaga, 33 i lönegraden A 7 och 97 i lönegraden A 4. Utredningen har vidare räknat med ett behov av 30 extra ordinarie och 50 extra befattningshavare med heltids-tjänstgöring i lönegrad 4. Den nya organisationen skulle dock, som nämnts, ej omedelbart träda i kraft i full utsträckning. Utredningen anför, att i fråga om nyorganisationen av den icke rättsbildade personalen en övergångstid av fem år borde stadgas, under vilken de av utredningen föreslagna tjänsterna för sådan personal kunde stå obesatta. Härads-hövdingarna borde beredas god tid att anskaffa och utbilda erforderliga biträden, särskilt mera kvalificerade som kunde bli lämpliga för tjänsterna i 11 och 7 lönegraderna. I avbidan på att dessa tjänster bleve vederbörligen besatta borde notarier till större antal än som av utredningen förutsatts kunna vara anställda i domsagorna. Sålunda skulle i domsaga, där under övergångstiden tjänst i 11 eller 7 lönegraden stode obesatt, tingsnotarie i stället kunna förordnas, även om därigenom det av utredningen föreslagna antalet notarier i domsagan överskredes. I särskilda fall kunde en längre övergångstid än fem år bli behöflig, exempelvis om uppläggningsen av de nya fastighetsböckerna icke hunnit avslutas inom denna tid. Vid övergången till den nya ordningen borde i regel de av härads-hövdingarna nu anställda icke rättsbildade biträdena

erhålla statsanställning å lämplig ordinarie eller extra ordinarie tjänst. Emellertid kunde vissa av dessa biträden på grund av ålder eller annan orsak antagas vara mindre arbetsföra, varför de ej borde erhålla sådan anställning. Frågan om sådant biträde skulle komma i åtnjutande av statspension borde prövas individuellt efter framställning i varje särskilt fall.

En organisation av de mått domsagoutredningen i förevarande avseende föreslagit finner jag mig icke kunna för närvarande tillstyrka. Försiktigheten synes mig nämligen bjuda, att innan erfarenhet vunnits om verkningarna av den tilltänkta överflyttningen av arbetsuppgifter från rättsbildad till icke rättsbildad personal, icke anställa domsagobiträden i större utsträckning och högre tjänsteställning än som betingas av ett otvivelaktigt stadigvarande behov av sådana biträden. Den förestående rättegångsreformen utgör ett ytterligare skäl för denna ståndpunkt.

Förslaget att i alla domsagor skall anställas åtminstone en befattningshavare i lönegrad A 11 anser jag mig icke kunna biträda. I många fall skulle detta otvivelaktigt medföra en överorganisation, särskilt i de mindre domsagorna där arbetet utan svårighet torde kunna skötas av häradshövdingen och två tingsnotarier med hjälp av mindre kvalificerat biträde. Befattningar i lönegraden A 11 torde icke heller vara erforderliga i alla de övriga domsagorna. I en del av dessa torde vara tillräckligt med befattningshavare i lönegrad A 9 eller A 7. För det mindre kvalificerade arbetets utförande synes böra avses befattningar i lönegraderna 4 och 2.

En inom justitiedepartementet verkställd utredning ger vid handen, att vid fullt utbyggd organisation enligt dessa riktlinjer skulle för samtliga domsagor erfordras tillhoppa 208 ordinarie biträden, varav 42 i lönegrad A 11, 54 i lönegrad A 9, 51 i lönegrad A 7, 55 i lönegrad A 4 och 6 i lönegrad A 2. Härutöver lärer behövas icke-ordinarie biträden till visst antal. Detta har tillsvidare beräknats till 68, varav 38 extra ordinarie, placerade i lönegrad Eo 2, och 30 extra i lönegrad Ex 2. Till en början böra emellertid, på skäl som jag förut anfört, jämväl de såsom ordinarie avsedda befattningarna vara extra ordinarie. Med hänsyn till de växlande arbetsförhållandena i domsagorna kan för närvarande bestämd ställning icke tagas till det framtida behovet av befattningar i olika lönegrader.

Domsagoutredningens förslag i fråga om övergången till den nya organisationen synes ägnat att medgiva en smidig anpassning efter förhållandena i varje särskilt fall. Av upplysningar som inhämtats från häradshövdingarna synes framgå, att i vissa domsagor för närvarande finnas icke rättsbildade biträden som kunna utföra eller utbildas att utföra kvalificerat arbete. Garantier måste givetvis skapas för att de högre tjänsterna verkligen besättas med personer som äga förutsättningar att sköta de åligganden, för vilka befattningarna äro avsedda. Till dessa tjänster böra endast ifrågakomma personer, vilkas lämplighet under en längre tids praktisk tjänstgöring blivit noggrant prövad.

Första övergångsåret torde endast ett mindre antal befattningar i lönegraderna 11, 9 och 7 böra tillsättas, företrädesvis i domsagor där nu finnas minst

tre notarieplatser. I övrigt böra de nuvarande domsagobiträden, så långt ske kan, förordnas till biträden i lönegraderna 4 och 2. Efter hand bör där- efter antalet kvalificerade biträden ökas. Vid bedömandet av tidpunkten för tillsättande av sådana biträdesbefattningar bör uppenbarligen skälig hänsyn tagas till personal- och arbetsförhållandena i vederbörande domsagor.

Statspension till nu tjänstgörande äldre domsagobitråde, som icke anses böra beredas plats inom den nya organisationen, bör såsom föreslagits kunna beviljas efter prövning i varje särskilt fall.

Jag övergår härefter till frågan om organisationen av den mera kvalifice- rade rättsbildade personalen i domsagorna. För närvarande finnas, såsom av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, i sådant avseende medel beräk- nade, förutom till chefen för den i Södra Roslags domsaga inrättade särskilda inskrivningsavdelningen, till 2 biträdande domarebefattningar, placerade i Södertörns samt Askims, Hisings och Sävedals domsagor och avsedda för hovrättsassessorer, samt 52 sekreterarbefattningar. Av de sistnämnda äro 8 — samtliga i domsagor där den dömande verksamheten, liksom i nyssnämnda i två domsagor, normalt är av sådan omfattning att den icke kan utövas av häradshövdingen ensam — avsedda att innehavas av hovrättsassessorer (av- löning i lönegrad Eo 29) och övriga 44 av hovrättsfiskaler (avlöning i löne- klasserna 15 eller 21).

Domsagoutredningens förslag innebär till en början tillskapandet av tre nya inskrivningsavdelningar, avsedda för Södertörns, Sollentuna och Fären- tuna samt Askims, Hisings och Sävedals domsagor. I spetsen för var och en av dessa avdelningar, liksom för den nuvarande inskrivningsavdelningen i Södra Roslags domsaga, skall stå en chef, benämnd inskrivningsdomare, i or- dinarie tjänsteställning och med avlöning enligt lönegraden A 29. Vidare fö- reslår utredningen, att de nuvarande biträdande domarebefattningarna i Sö- dertörns- och Askimsdomsagorna förändras till ordinarie befattningar i löne- graden A 30 och att en dylik befattning inrättas jämväl för Södra Roslags domsaga. Innehavarna av sistnämnda befattningar föreslås skola erhålla ti- teln tingsdomare. I fråga om sekreterarinstitutionen innefattar utredningens förslag i stort sett bibehållande av den nuvarande organisationen. Beträffan- de antalet domsagosekreterare, av utredningen benämnda tingssekreterare, föreslås sålunda ingen ändring (en sekreterarbefattning har tillkommit efter betänkandets avgivande). Ej heller anses fördelningen å assessorssekreterare och fiskalsekreterare böra rubbas. De förras antal föreslås sålunda alltjämt skola utgöra 8. En betydelsefull ändring i förhållande till nuvarande ord- ning beträffande sekreterarna innebär förslaget emellertid. Såsom i annat sammanhang berörts föreslår nämligen utredningen, att icke blott assessorer utan även vissa fiskaler i hovrätt, nämligen de extra fiskaler som under ett och ett halvt år prövats i sådan egenskap, skola, oberoende av om förord- nande i över- eller underrätt står till buds, göras till extra ordinarie tjänste- män, assessorerna i lönegraden Eo 29 och fiskalerna i lönegraden Eo 22. Då utredningen tillika uttalar sig för att till innehavare av befattning såsom tingssekreterare icke skall utses annan fiskal än den som vunnit extra or-

dinarie anställning, följer härav att viss garanti vinnes för att jämväl fiskalssekreterarpösterna komma att bliva besatta med juridiskt mera erfarna personer än hittills. Att samtliga innehavare av fiskalssekreterarbefattningar komma att åtnjuta avlöning i lönegraden Eo 22 blir jämväl följden.

Utredningens förslag i förevarande avseende har i de avgivna yttrandena i stort sett lämnats utan erinran. Även jag anser mig kunna i huvudsak lämna min anslutning till detsamma. Jag tillstyrker sålunda, att ordinarie inskrivningsdomare inrättas för de tre största domsagorna — i Sollentunadomsagan synes tills vidare böra anstå med inrättande av en särskild inskrivningsavdelning. Jag förordar vidare, att befattningar motsvarande de av utredningen föreslagna tingsdomarbefattningarna avses för samma domsagor samt att fiskalssekreterare till det antal, som utredningen föreslagit, skall ingå i organisationen. Jämväl förslaget att, utöver tingsdomarna, ett visst antal för assessorer avsedda befattningar skola finnas i domsagor, där den dömande verksamheten är av större omfattning, förordas av mig. Emellertid håller jag före, att dessa befattningar böra i tjänstehänseende likställas med tingsdomarbefattningarna. I princip borde såväl assessorssekreterarna som tingsdomarna vara ordinarie tjänstemän. Starka skäl tala onekligen för att åtminstone i de tre största domsagorna, där behovet av dylika tjänster får anses konstant föreligga, så omedelbart bleve fallet. Det synes mig emellertid försiktigast att i avbidan på närmare erfarenhet av institutionens värde och möjligheter samtliga förevarande befattningar tills vidare endast bliva extra ordinarie. Tillräckliga skäl att därvid placera några av befattningarna i högre lönegrad än 29 synes mig icke föreligga. Jag föreslår alltså att för tillgodoseende av de största och större domsagornas behov av — jämte häradshövdingen — arbetskrafter för i huvudsak dömande verksamhet inrättas i sammanlagt 11 befattningar i lönegraden Eo 29. Befattningshavarna torde böra benämnas tingsdomare. I motsats till inskrivningsdomartjänsterna, vilka jag i likhet med utredningen anser skola vara slutposter, böra befattningarna som tingsdomare förbehållas dem som kvarstå i den vanliga domarkarriären. Skyldighet att mottaga förordnande som tingsdomare bör åvila assessor i hovrätt; huruvida sådan skyldighet skall vara tidsbegränsad, synes böra bliva föremål för ytterligare övervägande. Befordringsförhållandena böra ordnas så, att den assessor som kvarstannar i domsagotjänstgöring icke därigenom anses mindre meriterad för erhållande av högre domartjänst.

Vad utredningen föreslagit i fråga om beredande av extra ordinarie anställning åt hovrättsassessorerna föranleder från min sida så mycket mindre någon erinran, som assessorerna redan nu i allt väsentligt innehava förmåner, bland annat pensionsförmåner, som åtfölja dylik anställning. Med hänsyn till att det, innan verkningarna av processreformen kunna till fullo överblickas, får anses i viss mån osäkert på vad sätt fiskals- och sekreterarinstitutionen i hovrätt och domsaga kommer att slutgiltigt utformas, synes det icke tillrådligt att bereda jämväl hovrättsfiskalerna extra ordinarie ställning. Någon förändring beträffande deras anställnings- och avlöningsförhållanden torde alltså icke böra genomföras för närvarande. Under tjänstgöring i dom-

saga böra de dock vara bibehållna icke blott vid sin lön utan även vid övriga förmåner.

Vad utredningen föreslagit rörande tjänstgöringsgången i hovrätt och domsaga för fiskal föranleder icke någon erinran från min sida. Däremot finner jag med hänsyn till vad i härads hövdingföreningens yttrande anförts icke tillräckliga skäl föreligga att på sätt utredningen ifrågasatt göra inskränkingar i de befogenheter med avseende å handläggningen av rättegångsmål som enligt nuvarande ordning tillkomma fiskal under tjänstgöring som sekreterare i domsaga.

Jag tillstyrker vad utredningen föreslagit om domar aspiranternas första hovrättstjänstgöring, med den modifikation likväl, att aspirantarvudet under väntetiden på fiskalsprövning bör utgöra 4,200 kronor eller samma belopp som föreslagits för tingsnotarie. I hovrätten för Övre Norrland bör härå utgå ett tillägg av 300 kronor på samma sätt som för tingsnotarie i de under denna hovrätt lydande domsagorna. Liksom för närvarande böra aspiranturvodena förbehållas dem som ämna fortsätta på domarbanan och kunna antagas vara lämpliga härför.

Vid bifall till vad jag sålunda förordat skulle personalorganisationen i domsagorna, i vad avser den mera kvalificerade rättsbildade personalen, komma att bestå av 3 inskrivningsdomare i lönegraden A 29, 11 tingsdomare i lönegraden Eo 29 och 45 tingssekreterare med avlöning enligt 21 löneklassen, detta sistnämnda dock under förutsättning att den ökning i sekreterarantalet med en, varom hemställts i propositionen nr 94 till årets riksdag, bifalles. I motsatt fall skulle tingssekreterarnas antal bliva 44 såsom för närvarande. Fördelningen å de olika domsagorna av de föreslagna befattningarna läres med iakttagande av förut angivna grunder böra ankomma på Kungl. Maj:t, därvid beträffande de icke-ordinarie befattningarna omprövning såsom hitills bör ske för varje nytt budgetår. I fråga om tingssekreterarbefattningarna synes böra eftersträvas att dessas antal i görligaste mån nedbringas. Utsikter härtill lära förefinnas i mån som de nya fastighetsböckerna bliva färdigställda och i följd härav befattningen med inskrivningsärendena kan i växande utsträckning anförtros åt kvalificerad icke rättsbildad arbetskraft.»

I *motionen II: 382* av herr Kyling m. fl. har yrkats, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta,

dels att tiden för tingsmeritering bestämmes till högst två år, varav sex månader må kunna fullgöras genom tjänstgöring inom landsstaten, vissa rådhusrätter eller å advokatkontor,

dels att betryggande garantier skapas för att jurister ej få användas inom domsagoförvaltningen utan att erhålla avlöning eller få tillgodoräkna sig tjänstgöringen såsom merit,

dels att jurister, för vilka föreslagits arvodesbefattningar, i stället inplaceras i lämplig lönegrad såsom extra tjänstemän,

dels ock att hovrättsfiskalerna beredas ställning såsom extra ordinarie tjänstemän samt att tingsdomare- och assessorssekreterarebefattningarna uppföras på ordinarie stat.

Formerna för tjänstetillsättningen.

Utredningens förslag.

Beträffande förfarandet vid tillsättning av häradshövdingämbe-
t e n — vilket för närvarande regleras genom kungörelse den 30 december 1922
(nr 605) — föreslår utredningen, att häradshövdingämbetena utan undantag
skola sökas direkt hos Kungl. Maj:t. Samma ordning som för utnämning av
häradshövdingar föreslås skola gälla vid tillsättning av tingsdomartjänster.
När häradshövding- eller tingsdomarbefattning blir ledig, skall således ve-
derbörande hovrätt anmäla detta till Kungl. Maj:t, varefter befattningen kün-
göres till ansökan ledig genom justitiedepartementets försorg. Emellertid ifrå-
gasätter utredningen, att Kungl. Maj:t i dessa utnämningssärenden skall in-
hämta yttranden av en institution, bestående av hovrätternas presidenter och
eventuellt även ett par representanter för högsta domstolen.

Vad angår i n s k r i v n i n g s d o m a r b e f a t t n i n g a r n a föreslås att
även de skola tillsättas av Kungl. Maj:t, men härvidlag skola ansökningarna
ingivas till vederbörande hovrätt, som med eget förslag överlämnar hand-
lingarna till Kungl. Maj:t.

De nuvarande s e k r e t e r a r b e f a t t n i n g a r n a och b i t r ä d a n d e
d o m a r b e f a t t n i n g a r n a tillsättas av vederbörande hovrätt för ett
budgetår i sänder. I förslaget till ny rättegångsbalk har sekreterarnas ställ-
ning icke blivit föremål för reglering. Beträffande biträdande domare stadgar
förslaget, att sådan befattningshavare skall antingen förordnas för viss tid
eller utnämnas av Kungl. Maj:t.

För samtliga sekreterartjänster föreslår utredningen ett centraliserat till-
sättningsförfarande, så att Kungl. Maj:t skall utfärda förordnande å såväl de
för assessorer som de för fiskaler avsedda befattningarna. Beträffande asses-
sorssekreterarna anses detta önskvärt bland annat med hänsyn till möjlig-
heterna att utjämna befordringsförhållandena mellan hovrätterna. Vad angår
fiskalssekreterarna förhåller det sig så att domsagor med sekreterarplatser av-
sedda för fiskaler inom de olika hovrättsområdena förekomma i en omfattning
som ej svarar mot hovrätternas inbördes storlek. Därest sekreterarplats alltid
besättes med fiskal från den hovrätt, under vilken vederbörande domsaga ly-
der, kommer därför sekreterartiden i vissa hovrätter att förlängas utöver den
tid av tre år, som ansetts önskvärd, under det att i andra hovrätter motsva-
rande tid kommer att bli kortare. Till undvikande av sådana olägenheter bör
fiskal kunna förordnas till sekreterare i domsaga under annan hovrätt än
den han tillhör och denna omständighet har domsagoutredningen ansett mo-
tivera ett centraliserat tillsättningsförfarande även beträffande dessa tjänster.
Sekreterarförordnanden föreslås alltid skola meddelas för ett budgetår i sän-
der eller återstående del av sådan tid, beträffande assessorssekreterartjänster-
na efter ansökningförfarande, därvid Kungl. Maj:t dock ej skall vara bun-
den av inkommande ansökningar, samt beträffande fiskalssekreterartjänster-
na efter anmälan från hovrätterna.

Vad angår notariebefattningarna böra enligt utredningens förslag såväl tingsnotarier som tingsnotarieaspiranter förordnas av hovrätten på förslag av vederbörande häradshövding eller efter inhämtande av hans yttrande. För att tillförsäkra hovrätterna något större inflytande vid notariepersonalens tillsättande än för närvarande, föreslås en föreskrift att avvikelse från häradshövdingens förslag icke skall ske, såframt ej särskilda skäl till annat föranleda.

Den nuvarande icke rättsbildade biträdespersonalen i domsagorna är såsom tidigare nämnts icke statsanställd, utan de icke rättsbildade biträdena äro häradshövdingens privata medhjälpare. I fråga om tillsättandet av de statliga biträdestjänster, som skola inrättas i samband med domsagoförvaltningens förstatligande, understryker domsagoutredningen den stora vikten av, att de högre icke rättsbildade befattningshavarna bliva väl kvalificerade och icke utan vidare tillsättas efter anciennitet. Med hänsyn till sistnämnda förhållande synes det utredningen önskvärt, att överordnad myndighet har att utse dessa befattningshavare. Då emellertid skäl ansetts knappast föreligga att göra någon skillnad i tillsättningsförfarandet med avseende å olika slag av tjänster för icke rättsbildad personal, har utredningen föreslagit, att samtliga ordinarie, extra ordinarie och extra befattningar för icke rättsbildad personal tillsättas av hovrätten på förslag av häradshövdingen. Ansökningsförfarandet i vanlig ordning genom häradshövdingens försorg skall föregå upprättande av förslag till ordinarie befattningar. Sistnämnda befattningar skola tillsättas medelst konstitutorial.

För innehållet i *yttrandena* över utredningens förslag i här angivna hänseende redogöres å sid. 86—88 i propositionen.

Departementschefen har anfört följande:

»Vad angår förfarandet vid tillsättning av häradshövdingämbete synas mig övervägande skäl tala för att bibehålla hovrätterna vid deras rätt att avgiva förslag till sådant ämbetes återbesättande. Den nuvarande ordningen kan emellertid icke anses tillfredsställande ur den synpunkten att hovrätternas förslag i regel bliva utan betydelse, enär de mest meriterade sökandena pläga anmäla sig direkt hos Kungl. Maj:t. Det synes därför böra övervägas, huruvida icke en ändring bör ske i så måtto, att rätten att göra ansökan direkt hos Kungl. Maj:t, vilken nu anses tillkomma innehavare av ordinarie domarämbete, på lämpligt sätt inskränkes.

Inskrivningsdomarebefattningar synas böra tillsättas i samma ordning som häradshövdingämbeten.

I det föregående har föreslagits inrättandet av elva befattningar, vilkas innehavare med benämningen tingsdomare skola vara extra ordinarie tjänstemän i lönegraden Eo 29. Dessa motsvaras i utredningens förslag av tingsdomare samt sådana tingssekreterare som äro hovrättsassessorer. De ifrågakommande befattningarna äro av sådan natur att de, även om de för närvarande icke uppföras å ordinarie stat, synas böra tillsättas av Kungl. Maj:t. Förslag bör upprättas av vederbörande hovrätt efter ansökningsförfarande.

Vad angår tingssekreterarna, med vilken beteckning enligt den av mig förordade ordningen uteslutande avses biträde i domsaga med viss i jämförelse med vad nu gäller högre fiskalskompetens, synas de i yttrandena berörda praktiska skälen för att hovrätterna skola äga tillsätta dessa befattningar böra tillmätas avgörande betydelse. Jag anser mig sålunda icke böra tillstyrka det av domsagoutredningen förordade centraliserade tillsättningsförfarandet.

Beträffande tillsättandet av tingsnotarier och tingsnotarieaspiranter ansluter jag mig till utredningens förslag. Dessa skola sålunda förordnas av hovrätten efter förslag av häradshövdingen, därvid avvikelse från förslaget icke skall ske, såframt ej särskilda skäl till annat föranleda.

Vad slutligen angår domsagobiträdena finner jag i anslutning till vad Svea hovrätt anfört lämpligt, att biträden i 11, 9 och 7 lönegraderna tillsättas av hovrätten efter häradshövdingens förslag, medan däremot biträden i 4 och 2 lönegraderna tillsättas av häradshövdingen.»

Förvaltningen av domsagoanslagen.

Utredningens förslag.

Enligt gällande ordning disponeras samtliga domsagoanslag av länsstyrelserna. Domsagoutredningen föreslår, att länsstyrelserna helt skola frigöras från befattning med domsagoförvaltningen och att ifrågavarande bestyr skall läggas på hovrätterna, vilka ha överinseendet över personalen i domsagorna. Domsagopersonalens avlöningsförmåner — med undantag för ersättning till tillfälliga biträden — skola sålunda direkt utbetalas till vederbörande av hovrätterna. Expensmedel jämte ersättning till tillfälliga biträden skola av hovrätterna fördelas på domsagorna och i första hand redovisas till hovrätterna.

De nya uppgifter, som sålunda tilläggas hovrätterna, medföra en ej ringa arbetsökning för deras kanslipersonal. För den ekonomiska förvaltningen beträffande Svea hovrätt med underlydande domsagor föreslår domsagoutredningen därför inrättandet av en särskild kamrerartjänst i lönegraden A 24. Beträffande övriga hovrätter förutsättes att, sedan nuvarande Göta hovrätt uppdelats i två ungefär jämnstora hovrätter, ifrågavarande bestyr skall kunna handhavas av sekreteraren. För att bereda kamreraren, resp. sekreterarna, nödigt biträde i förevarande hänseende skola, åtminstone i de flesta hovrätterna, inrättas en ny tjänst i någon av de lägre lönegraderna.

För häröver avgivna *yttranden* redogöres i propositionen å sid. 90.

Departementschefen har anfört följande:

»Förvaltningen av domsagoanslagen torde såsom domsagoutredningen föreslagit böra överflyttas till hovrätterna. Merkostnaderna för de personalökningar, som kunna föranledas härav, komma med säkerhet att uppvägas av de fördelar som vinnas genom en till övervakningsmyndigheten centraliserad kontroll över domsagornas medelsförvaltning. Såväl avlönings- som omkostnadsanslagen för häradsrätterna torde böra uppdelas i särskilda belopp för envar av justitiestaterna under de olika hovrätterna. Häradsrätternas avlö-

nings- och omkostnadsstater skulle följaktligen ges samma uppställning som motsvarande stater för hovrätterna. I samband med sina årliga anslagsäkanden böra hovrätterna avgiva förslag jämväl rörande domsagornas medelsbehov.

Den nya ordningen i fråga om medelsförvaltningen medför att hovrätternas kanslipersonal behöver förstärkas. Dock synes överflödigt att såsom domsagoutredningen föreslagit inrätta en särskild kamrerartjänst härför i Svea hovrätt. Företagen undersökning har givit vid handen att personalökningen i denna hovrätt kan begränsas till två extra ordinarie kontorsbiträden under förutsättning att lättnad beredes hovrättens sekreterare och redogörare i fråga om vissa dem nu åliggande uppgifter. Detta kan ske genom att sekreterarens befattning med mål och ärenden av icke administrativ natur överflyttas på fiskalerna och redogörarens befattning med arkivgöromålen å aktuarierna. I envar av de övriga hovrätterna, med undantag av hovrätten för Övre Norrland, torde kanslipersonalen böra förstärkas med ett extra ordinarie kontorsbiträde.

De nya arbetsuppgifterna nödvändiggöra slutligen någon ökning av hovrätternas expensmedel.»

Kostnadsberäkningar.

Departementschefen har i propositionen anført, att därest omorganisationen av domsagoförvaltningen genomfördes i enlighet med de av honom i det föregående framställda förslagen statsverkets kostnader för avlöningar till befattningshavare i domsagorna kunde beräknas enligt följande sammanställning.

114 härads hövdingar			
Lön i lönegrad B 2	1,706,352		
Avlöningsförstärkningar	<u>252,500</u>	1,958,852	
3 inskrivningsdomare i lönegrad A 29			
Lön beräknad efter 30 löneklassen		33,039	
11 tingsdomare i lönegrad Eo 29			
Lön beräknad efter 29 löneklassen å E-ort		107,976	
45 tingssekreterare			
Lön beräknad efter 21 löneklassen å E-ort		305,640	
255 tingsnotarier			
230 notarier med arvode efter 4,200 kronor om året	966,000		
25 notarier med arvode efter 4,500 kronor om året	<u>112,500</u>	<u>1,078,500</u>	3,484,007
42 biträden i lönegrad A 11			
Lön beräknad efter 13 löneklassen å E-ort		167,454	
54 biträden i lönegrad A 9			
Lön beräknad efter 11 löneklassen å E-ort		196,344	
51 biträden i lönegrad A 7			
Lön beräknad efter 9 löneklassen å E-ort		170,442	

55 biträden i lönegrad A 4		
Lön beräknad efter 6 löneklassen å E-ort	158,730	
6 biträden i lönegrad A 2		
Lön beräknad efter 4 löneklassen å E-ort	15,516	
38 biträden i lönegrad Eo 2		
Lön beräknad efter 3 löneklassen å E-ort	92,568	
30 biträden i lönegrad Ex 2		
Lön beräknad efter löneklassen b å E-ort	62,820	863,874
Vikarier		40,000
Tingstolkar		2,800
Kallortstillägg		4,500
Rörligt tillägg efter 15 % (ej å notariearvoden)		388,000
Kristillägg efter 14 % (» » »)		362,000
		<u>5,145,181</u>

Beträffande antalet häradshövdingar har vid beräkningen förutsatts att Kungl. Maj:ts i propositionen nr 94 till årets riksdag framlagda förslag om sammanslagning till en domsaga av dels de båda Gotlandsdomsagorna och dels Södersysslets och Nordmarks domsagor komme att bifallas. I uppställningen har lönen till inskrivningsdomare och tingsdomare beräknats enligt näst lägsta löneklass samt lönen till ordinarie och extra ordinarie biträdespersonal enligt medellöneklass. Pensionsavdragen ha därvid frånräknats.

Vad härefter angår domsagornas omkostnader har, i överensstämmelse med vad domsagoutredningen förutsatt, utarbetats ett särskilt lagförslag rörande uppdelningen av kanslikostnaderna mellan statsverket och tingslagen. Enligt detta förslag, som förelagts innevarande riksdag genom propositionen nr 304, skola tingslagen tillhandahålla kansli lokal med möbler och dylikt, medan statsverket skall svara för övriga kostnader. Domsagornas omkostnadsanslag har i anslutning härtill i förevarande proposition beräknats på följande sätt.

1. Sjukvård m. m.		25,000.
2. Resersättningar		100,000
3. Expenser:		
a) Skrivmateriel, papper, blankettryck o. dyl.	100,000	
b) Telefon m. m.		
Telefonabonnemang	40,000	
Samtals- och telegramavgifter, annonsering	30,000	70,000
c) Inköp och underhåll av kontorsmaskiner		35,000
d) Bokinköp		10,000
e) Bindning av böcker och handlingar m. m.	50,000	265,000
		<u>390,000.</u>

Medelsbehovet till sjukvård m. m. har i avsaknad av närmare hållpunkter för dess bedömande beräknats efter samma grunder som tillämpats vid bestämmande av vattendomstolarnas motsvarande anslagspost.

I fråga om reseersättningarna erinras i propositionen att det nuvarande anslaget till reseersättningar vid justitiestaten i gällande riksstat är uppfört med 20,000 kronor och att samma belopp anvisats för nästa budgetår. Utgifterna å anslaget — vilka utgöras av resekostnads- och traktamentsersättningar huvudsakligen åt domhavande vid resor för vissa rannsakingar och andra extra förrättningar samt åt rättsbildat biträde i vissa fall — ha under budgetåret 1940/41 uppgått till 22,100 kronor. De av häradshövdingarna själva bestridda resekostnaderna ha under år 1941 utgjort 40,700 kronor. I propositionen anföres, att i samband med löneregleringen för domsagornas befattningshavare ersättning till dem för alla resor i tjänsten torde böra bestämmas att utgå enligt resereglementet. De borde därjämte beredas rätt till tjänstgöringstraktamente och flyttningsersättning enligt vanliga regler. Dock borde hovrättsassessor, som förordnats till tingsdomare, komma i åtnjutande av flyttningsersättning oavsett om förordnandet meddelats efter egen ansökan eller ej. Då domsagornas befattningshavare måste företaga tjänstesor i betydande utsträckning och med hänsyn jämväl till omfattningen av det personalutbyte som äger rum mellan över- och underrätterna har det till reseersättningar erforderliga beloppet i propositionen beräknats till 100,000 kronor. Vid avvägningen av detta belopp har förutsatts att särskilt besparingsreglemente skall gälla för tingsresorna samt att hovrätterna vid meddelande av förordnanden i domsaga skola tillse att statsverket därvid icke åsamkas större kostnader för tjänstgöringstraktamenten än som är nödvändigt.

Vad härefter angår medelsbehovet till *e x p e n s e r* ha utgifterna för skrivmateriel, papper, blankettryck och dylikt beräknats till det av utredningen för sådant ändamål upptagna beloppet 100,000 kronor. För telefonabonnemang, samtals- och telegramavgifter samt annonsering har beräknats 70,000 kronor eller 10,000 kronor mer än vad utredningen upptagit för enbart telefon. Kostnaderna för inköp och underhåll av kontorsmaskiner ha med utgångspunkt från nuvarande underhållskostnader och sedvanlig avskrivning uppskattats till 35,000 kronor. I fråga om medelsbehovet till bokinköp har det av utredningen därför beräknade beloppet 20,000 kronor reducerats till hälften eller 10,000 kronor. Denna summa torde, enligt vad i propositionen uttalas, vara tillräcklig för tillhandahållande i domsagorna av Nytt juridiskt Arkiv avd. I och II, lagbok, statskalender samt första och andra lagutskottens utlåtanden. Svensk författningssamling, kommittébetänkanden, som ha samband med domsagoarbetet, justitieombudsmannens ämbetsberättelse m. m. förutsättas skola tillställas domsagorna kostnadsfritt. Det i utredningens förslag upptagna beloppet för bindning av böcker och handlingar har i propositionen med hänsyn bland annat till prisstegringen höjts med 10,000 kronor till 50,000 kronor.

De sammanlagda årliga utgifterna för domsagoförvaltningen efter genomförande av domsagoutredningens förslag ha i propositionen med stöd av nu angivna beräkningsgrunder angivits till (5,145,181 + 390,000 = 5,535,181) i runt tal 5,535,000 kronor.

I propositionen framhålles vidare, att i överensstämmelse med domsagoutredningens förslag kommissionärsarvodena borde förvandlas till stämpelavgifter. Samma gällde lösenavgifterna för expeditioner. Beloppen borde därvid undergå vissa jämkningar. Frågan om de ändrade bestämmelser i lösen- och stämpelförordningarna som kunde bli en följd av förslaget lärer framdeles komma att underställas Kungl. Maj:t genom chefen för finansdepartementet. Stämpelprovision skall enligt propositionen icke vidare tillgodoräknas härads hövdingarna. I följande sammanställning ha upptagits dels de nuvarande kostnaderna för domsagoförvaltningen och dels de inkomster som enligt vad nyss sagts skulle tillföras statsverket.

I. Kostnader för domsagoförvaltningen.

Avlöningskostnader enligt förslaget till avlöningsstat för budgetåret 1942/43 (med avdrag för däri inräknade kostnader för särskilda fastighetsboksuppläggare c:a 34,000 kronor)	1,970,000	
Dyrtidstillägg till härads hövdingar och notarier samt inskrivningsdomaren i Södra Roslags domsaga beräknat efter 44 %	661,000	
Kristillägg till härads hövdingar, biträdande domare, domsagosekreterare, vissa vikarier samt inskrivningsdomaren i Södra Roslags domsaga beräknat efter 14 %	205,000	
Resesättningar vid justitiestaten i domsagorna enligt staten för budgetåret 1942/43	20,000	2,856,000

II. Inkomster som skola tillföras statsverket.

Härads hövdingarnas inkomst av lösen beräknad efter medeltalet för åren 1937—1941	1,771,000	
Härads hövdingarnas stämpelprovision beräknad efter medeltalet för åren 1937—1941	194,000	
Kommissionärsarvoden beräknade efter medeltalet för åren 1937—1941	131,000	2,096,000
		<u>Summa kronor 4,952,000</u>

Den årliga kostnadsökningen för genomförande av domsagoutredningens förslag skulle alltså enligt dessa beräkningsgrunder bli (5,535,000 — 4,952,000 =) 583,000 kronor.

Den föreslagna överflyttningen till hovrätterna av domsagoanslagens förvaltning medför emellertid vissa ytterligare utgifter under hovrättsanslagen. Den för ändamålet erforderliga förstärkningen av hovrätternas kanslipersonal anses såsom förut nämnts kunna inskränkas till fyra extra ordinarie kontorsbiträden, därav två i Svea hovrätt och ett i envar av Göta hovrätt och hovrätten över Skåne och Blekinge. Avlöningskostnaderna för ifrågavarande biträden kunna enligt propositionen uppskattas till i runt tal 12,000 kronor. Härtill skulle komma ökade kostnader för expenser.

Förutom den årliga kostnadsökningen har man att räkna med vissa övergångs- och engångskostnader. Övergångsersättningarna till häradshövdingarna under första övergångsåret ha i propositionen enligt förut angivna beräkningsgrunder — fyra femtedelar av skillnaden mellan å ena sidan det belopp som vederbörande häradshövding efter avdrag för familjepension skulle ha uppburit i medelinkomst under åren 1933—1942, därest ersättning för förlorad inteckningslösen utgått enligt nu gällande grunder, och å andra sidan de nya nettolönebeloppen — uppskattats till i runt tal 100,000 kronor mot av domsagoutredningen beräknade 296,800 kronor. Dessa ersättningar avses skola i enlighet med utredningens förslag avvecklas successivt under en övergångstid av tio år. Ett av utredningen upptaget engångsanslag å 150,000 kronor för inlösen av kontorsmaskiner och annan kontorsmateriel anges i propositionen vara tillräckligt. Något särskilt anslag för inköp av litteratur till domsagokanslierna anses åtminstone för närvarande icke böra komma ifråga. Det framhålles, att en del mindre engångsutgifter för bokinköp visserligen torde uppstå, men att det för detta ändamål synes vara tillräckligt att expensposten i domsagornas omkostnadsanslag under första övergångsåret bestämmes något högre än enligt de förut angivna beräkningarna rörande årskostnaderna.

Utskottet.

Propositionen innebär i främsta rummet, att sportelsystemet såsom avlösningsform för häradshövdingarna avskaffas och att, såsom en följd härav, de kostnader för domsagoförvaltningen, som nu bestridas av häradshövdingarna med hjälp av sportelinkomsterna, skola övertagas av staten. En reform i denna riktning har sedan länge framstått som ofrånkomlig, och särskilt med tanke på den rationalisering av domsagoförvaltningen, som föreslås i anslutning till löneregleringen för häradshövdingarna, måste det anses vara angeläget att reformen nu genomföres såsom en förberedelse till ikraftsättandet av den nya processordning som riksdagen nyss behandlat.

Utskottet ansluter sig till de av departementschefen angivna allmänna utgångspunkterna för en domsagoreform. Beträffande de närmare grunderna för den ifrågasatta omorganisationen får utskottet anföra följande.

I fråga om *häradshövdingarnas avlöning* innebär propositionen att häradshövdingarna placeras i lönegraden B 2 med en grundlön av 16,000 kronor, varå rörligt tillägg och kristillägg skola utgå enligt vanliga grunder. Därjämte skola flertalet häradshövdingar erhålla viss avlöningsförstärkning. För detta ändamål indelas domsagorna i fem fasta avlöningsgrupper; i den lägsta gruppen skola endast utgå löneförmåner efter nyssnämnda lönegrad, under det att till häradshövding i grupperna II—V skall utgå avlöningsförstärkning med resp. 1,250 kronor, 2,500 kronor, 3,750 kronor och 5,000 kronor. Gruppindelningen skall enligt propositionen fastställas av Kungl. Maj:t inom en av riksdagen angiven ram. Enligt ett vid propositionen fogat, inom justitiedepartementet uppgjort förslag till gruppindelning — på grundval av dåvarande förhållanden — utgör antalet domsagor i de olika grupperna: 23 i grupp I, 27 i grupp II, 29 i grupp III, 31 i grupp IV och 6 i grupp V. För att lämna ut-

rymme för uppflyttning av en domsaga i högre lönegrupp, då så finnes påkallat med hänsyn exempelvis till att med domsagan införlivas en stad som tidigare haft rådhusrätt, föreslås emellertid i propositionen att riksdagen medger Kungl. Maj:t att, om särskilda förhållanden därtill föranleda, till en var av lönegrupperna II—IV hänföra två domsagor utöver det antal som nyss angivits, eller således till grupp II högst 29, till grupp III högst 31 och till grupp IV högst 33. Nedflyttning av en domsaga till lägre avlöningsgrupp skall åter icke kunna förekomma under häradshövdingens tjänstetid.

Den sålunda föreslagna löneställningen för häradshövdingarna har icke givit utskottet anledning till erinran. Vad beträffar fördelningen av domsagorna å de olika avlöningsgrupperna och maximiantalet domsagor i varje grupp, vill utskottet framhålla, att utskottet härutinnan icke ansett sig böra ingå i prövning av Kungl. Maj:ts förslag; ställningstagande till denna fråga synes från riksdagens sida böra ske först i samband med fastställande av stater för budgetåret 1943/44, då reformen avses skola sättas i tillämpning.

I samband med att häradshövdingarnas löner regleras skall enligt propositionen — frånsett viss övergångstid — stadgas förbud för häradshövding att mottaga sådana uppdrag hos företag med ekonomiskt syfte och dylikt, som avses i 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet. Vidare skall enligt propositionen stadgas förbud för häradshövding att vara skiljeman, såvida ej skiljemannauppdraget meddelas av offentlig myndighet eller avser att vara ordförande i skiljenämnd eller ensam skiljedomare. I motionerna I: 263 och II: 381 göres gällande, att förbudet för häradshövding att mottaga uppdrag som avses i 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet icke bör göras ovillkorligt samt att rätten att mottaga skiljemannauppdrag i varje fall borde utsträckas även till sådana uppdrag som givas av parterna gemensamt.

Med hänsyn till vikten av att häradshövdingarna intaga en i förhållande till enskilda intressen oberoende ställning, vill utskottet i princip ansluta sig till vad i propositionen föreslås. Emellertid har inom utskottet yppats tvekan huruvida Kungl. Maj:ts förslag innebär, att offentlig myndighet såsom representant för kronan i tvist med en enskild person skulle kunna utse häradshövding till skiljeman. Enligt utskottets mening kan det ej anses lämpligt att kronan på detta sätt skulle såsom part i tvist med enskild person beredas en rätt som icke skulle tillkomma den enskilde. Häradshövding bör därför i dylika fall ej kunna utses till skiljeman av myndigheten. Det nu ifrågavarande förbudet kan enligt utskottets mening lämpligen utformas så, att häradshövding icke må mottaga skiljemannauppdrag annat än som ordförande eller såsom ensam skiljedomare.

Genom häradshövdingarnas placering i lönegraden B 2 komma deras pensionsförmåner att avsevärt förbättras. Skyldighet att avgå med pension skall inträda vid 67 års ålder, vilken åldersgräns redan gäller beträffande häradshövdingar, som utnämnts efter den 1 juli 1935. För häradshövding, som utnämnts tidigare och ej övergått å den nämnda dag genomförda nya pensionsstaten, inträder enligt nuvarande bestämmelser avgångsskyldighet först vid 70 års ålder. Enligt propositionen skall emellertid även för sådan häradshövding

pensionsåldern sänkas till 67 år, därest han övergår å den nu ifrågavarande nya lönestaten; detta avses dock skola ske successivt så att sänkningen av åldersgränsen till 67 år blir fullt genomförd senast den 1 juli 1949. Utskottet har icke ansett sig böra framställa någon erinran mot vad sålunda föreslagits.

Med hänsyn till att häradshövdingarna i åtskilliga fall skulle genom löne-regleringen erhålla minskade inkomster har det ansetts skäligt att viss övergångsersättning skall utgå. Denna skall enligt propositionen beräknas med ledning av medelinkomsten under de tio åren närmast före löneregleringens ikraftträdande, eller sålunda perioden 1933—42. Under första övergångsåret skall, med viss maximering, ersättning utgå med fyra femtedelar av skillnaden mellan de på detta sätt uppskattade inkomsterna och de nya löneförmånerna; ersättningen skall sedan successivt minskas med en tiondedel vart år. I fall då häradshövdingämbete tillsättes efter propositionens avlämnande skall någon övergångsersättning ej utgå.

Enligt motionerna I: 263 och II: 381 bör beräkningen av nyssnämnda medelinkomst ske med utgångspunkt från tioårsperioden 1930—1939 och icke någon hänsyn tagas till åren 1940—1942, under vilka alldeles särskilda förhållanden rått. Jämväl i vissa andra avseenden påyrkas i dessa motioner en för häradshövdingarna förmånligare beräkningsgrund än den i propositionen föreslagna.

Utskottet, som icke finner vad i nyssnämnda motioner anförts böra föranleda avvikelse från de i propositionen angivna grunderna för övergångsersättningens beräkning, vill beträffande frågan, i vilka fall sådan övergångsersättning bör utgå, framhålla följande.

I fullmakterna för de häradshövdingar som utnämnts efter avlämnandet av domsagoutredningens förslag har inryckts bestämmelse att de skola vara skyldiga att underkasta sig den lönereglering för häradshövdingarna som framdeles kunde bliva genomförd. En av fullmakterna innehåller härutöver föreskrift om skyldighet att underkasta sig sådan lönereglering utan rätt till övergångsersättning för minskade löneförmåner. Inom utskottet har yppats tvekan dels huruvida de häradshövdingar, som äro skyldiga underkasta sig ny lönereglering men i vilkas fullmakt sistnämnda förbehåll ej inryckts, skola vara berättigade till övergångsersättning för förlorade sportler, dels ock huruvida i jakande fall denna ersättning skall beräknas, såsom för tidigare utnämnda häradshövdingar, efter de tio sista årens sportelavkastning i domsagan eller allenast efter den sportelavkastning vederbörande häradshövding själv uppburit. Utskottet har ej tagit ställning till dessa spørsmål utan finner desamma böra bliva föremål för ytterligare övervägande i samband med fastställande av lönestaterna för budgetåret 1943/1944.

Även beträffande domsaga, i vilken häradshövdingen ej är skyldig att övergå å den nya staten och ej heller frivilligt underkastar sig densamma, föreslås i propositionen att förstatligande av förvaltningen skall ske i samband med att sportelinkomsterna indragas till statsverket. Avlöningsförmånerna för häradshövding som ej önskar övergå å den nya staten — övergång å ny stat har såsom framgår av vad ovan anförts betydelse särskilt i

fråga om den ålder vid vilken häradshövdingen är skyldig avgå med pension — skola regleras i särskild ordning: enligt propositionen skall sådan häradshövding tillika erhålla ersättning för minskad inkomst genom sportler i den mån hans tidigare inkomst ej överstiger löneförmånerna för befattningshavare i lönegraden B 2. Skulle fråga om ersättning därutöver uppkomma, skall enligt propositionen denna fråga kunna underställas riksdagens prövning. I motionerna I: 263 och II: 381 göres gällande att häradshövding som kvarstår å s. k. gammal stat bör i princip bibehållas vid sina nuvarande löneförmåner, dock att viss begränsning av ersättning för förlorad lösen avses skola kunna äga rum.

Enligt utskottets mening motsvarar propositionens förslag om ersättning för minskad inkomst upp till lönegraden B 2 vad som rimligen bör utgå till häradshövding som ej vill övergå till den nya lönestaten. Då i propositionen anges att fråga om ersättning därutöver i särskilt fall skall kunna bringas under riksdagens prövning, saknas enligt utskottets mening anledning för riksdagen att nu ingå på spörsmålet huruvida sådan högre ersättning överhuvud skall kunna utgå.

I motionen I: 262 har yrkats, att bland lönevillkoren för häradshövding måtte fastslås skyldighet för häradshövdingen att vara bosatt å domsagans kansliort, där ej Kungl. Maj:t för särskilt fall medgiver undantag. Enligt utskottets mening är det ur den rättssökande allmänhetens synpunkt ett berättigat krav att häradshövdingen skall vara bosatt å kansliorten. Den goda löneställning som föreslås för häradshövdingarna och det förhållandet, att i många fall bostad för häradshövdingen anordnas av tingshusbyggnadsskyldiga i anslutning till kansliorterna, tala också för bifall till det i motionerna framställda yrkandet. Utskottet förordar därför att skyldighet att vara bosatt å kansliorten införes i lönevillkoren för häradshövding med rätt för Kungl. Maj:t att, när särskilda förhållanden därtill föranleda, medgiva undantag.

Beträffande *domsagornas personalorganisation* innebär propositionen en ändrad fördelning av arbetsuppgifterna mellan notarierna och de icke rättsbildade biträdena. Härutinnan har utskottet icke något att erinra mot vad i propositionen förordas. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang framhålla den stora betydelsen för domsagoarbetet av att notarierna ha färdighet i maskinskrivning och stenografi. Enligt utskottets mening bör övervägas om ej sådan färdighet bör uppställas såsom villkor för behörighet till notarie- och notarieaspirantbefattning.

Av domsagoutredningen hade föreslagits att notarietiden efter viss övergångstid skulle avkortas från tre till två år. I propositionen har den ståndpunkten intagits att notarietiden tillsvidare skall bestämmas till två och ett halvt år. I motionen II: 382 hemställles att domsagoutredningens förslag på denna punkt godtages.

Utskottet vill framhålla, att frågan om notarietidens längd äger nära samband med spörsmålet huru stort antal notarier som anses böra erhålla sin

utbildning å domsagokanslierna. Därest icke antalet av de notarier, som efter fullgjorda domsagomeriter årligen lämna domsagorna, skall stiga, måste en förkortning av notarietiden förbindas med motsvarande nedskärning av antalet notarieplatser. På grund av den ändrade fördelningen av göromålen mellan rättsbildade och icke rättsbildade biträden föreslås också i propositionen en avsevärd reduktion av antalet notarier. I likhet med departementschefen anser utskottet sig icke innan erfarenhet om verkningarna av den ändrade arbetsfördelningen vunnits kunna förorda avkortning av notarietiden under den i propositionen föreslagna tiden, då därigenom risk för en icke önskvärd överproduktion av domsagomeriterade notarier skulle uppkomma.

I nyssnämnda motion påyrkas vidare att av tiden för tingsmeritering sex månader må kunna fullgöras genom tjänstgöring inom landsstaten, vid vissa rådhusrätter eller å advokatkontor. I vad angår rådhusrätter och advokatkontor överensstämmer detta med vad som redan gäller, och enligt vad utskottet kunnat finna avser propositionen icke att göra någon ändring härutinnan. Vad angår motionärernas yrkande i övrigt vill utskottet ansluta sig till tanken att även viss tjänstgöring hos åklagare under angiven tid skulle kunna räknas likvärdig med domsagotjänstgöring. Utskottet förutsätter att denna fråga upptages till övervägande i samband med den revision av domsagostadgan som måste äga rum till följd av den nu föreslagna domsagoreformen.

Enligt propositionen skola samtliga notarier som erfordras för domsagornas skötsel åtnjuta avlöning. I stället för nuvarande förste och andre notariegraderna skall inrättas en enhetlig notariegrad, vars innehavare skall benämnas tingsnotarie. För förordnande såsom tingsnotarie skall bland annat fordras ett halvt års tidigare tjänstgöring å domsaga; under sistnämnda tid skall biträdet benämnas tingsnotarieaspirant. Tingsnotarie och tingsnotarieaspirant skola enligt propositionen erhålla arvode med resp. 4,200 kronor och 2,400 kronor för år med viss förhöjning beträffande domsagor, lydande under hovrätten för Övre Norrland, och Härjedalens domsaga. Däremot skall rörligt tillägg eller dyrtidstillägg ej utgå å arvodena; departementschefen uttalar emellertid att omprövning av arvodenas storlek givetvis bör ske, då mera utpräglad förändring i levnadskostnaderna därtill giver anledning.

I motionen II: 382 påyrkas att tingsnotarierna och tingsnotarieaspiranterna placeras i lönegrad. Såsom skäl härför åberopas bland annat att vid en fortsatt stegring av levnadskostnaderna en rätt avsevärd tidrymd torde komma att förflyta innan en omreglering av arvodena hinner genomföras. Utskottet anser sig icke kunna förorda någon ändring av propositionen på denna punkt men vill framhålla, att tillfälle till omprövning av arvodenas storlek med hänsyn till förändringar i levnadskostnaderna ju erbjuder sig varje år i samband med fastställande av avlöningsstater för domsagorna.

I nyssnämnda motion har även berörts frågan, om oavlönade jurister skola kunna användas inom domsagoförvaltningen. Såsom förut nämnts, utgår propositionen ifrån, att samtliga jurister som erfordras för en domsagas skötsel skola erhålla arvoden. Emellertid uttalas i propositionen att en hä-

radshövding liksom hittills skall kunna låta en juris kandidat tjänstgöra i domsagan utan att vara förordnad till notarieaspirant eller notarie; i sådant fall skall tjänstgöringen icke medföra någon rätt till meritberäkning. Departementschefen framhåller emellertid, att fara kan föreligga för att längre eller kortare tids oavlönad tjänstgöring i domsaga blir villkor för att den unge juristen skall komma i åtanke vid tillsättande av notarieaspiranttjänst i domsagan. Till förebyggande av en sådan utveckling böra enligt departementschefen i händelse av behov särskilda åtgärder vidtagas, då det är ett viktigt samhällsintresse att begåvade unga jurister icke av ekonomiska skäl avhållas från domarbanan. I motionen understrykas de av departementschefen uttalade farhågorna och göres gällande, att betryggande garantier måste skapas för att ej jurister få användas inom domsagoförvaltningen utan att erhålla avlöning eller få tillgodoräkna sig tjänstgöringen såsom merit.

Denna fråga är enligt utskottets uppfattning av synnerligen stor betydelse. Utskottet ansluter sig till principen att de biträden, som erfordras för domsagornas skötsel, skola erhålla ersättning. Det i en domsaga föreliggande behovet av arbetskraft får alltså ej tillgodoses genom att unga jurister tillåtas utan avlöning tjänstgöra i domsagan. Enligt utskottets mening vore principiellt ett förbud för häradshövding att anlita oavlönad arbetskraft motiverat. Med hänsyn till att undantagsvis ett legitimt behov kan föreligga av att oavlönad tjänstgöring å domsagokansli i utbildningssyfte kan tillåtas eller en kortare prøvotid före antagning till aspirant kan anordnas, torde emellertid ett ovillkorligt förbud ej böra uppställas, utan synes det böra läggas i hovrättens hand att med hänsyn till särskilda omständigheter medgiva sådan tjänstgöring. I samband härmed böra hovrätterna erhålla ökat inflytande på tillsättningen av notarier och notarieaspiranter; härtill återkommer utskottet nedan. För att möta ett å en domsaga uppkommande behov av juridiskt utbildad arbetskraft utöver det i lönestaten beräknade bör åter finnas möjlighet för Kungl. Maj:t att efter framställning från hovrätten kunna förordna en extra notarie eller notarieaspirant. Med hänsyn härtill synes det erforderligt att antalet notarier ej fastlåses vid en bestämd siffra. Särskilt är detta av vikt vid reformens genomförande. Kungl. Maj:t bör alltså kunna disponera över ett antal notariearvoden såsom reserv. Dessutom kan tydligen vid stegrad behov av arbetskraft i viss domsaga överflyttning av notariearvode ske från domsaga, där notarie kan undvaras.

Vad propositionen innehåller i fråga om de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden har icke givit utskottet anledning till erinran.

I fråga om den mera kvalificerade rättsbildade personalen i domsagorna innebär propositionen att ordinarie inskrivningsdomare inrättas för de tre största domsagorna. För tillgodoseende av de största och större domsagornas behov av arbetskrafter utöver häradshövdingarna för i huvudsak dömande verksamhet avses skola inrättas sammanlagt elva befattningar i lönegraden Eo 29, vilka befattningar skola ersätta de nuvarande biträdande domarna och assessorssekreterarna. Departementschefen uttalar, att dessa befattningshavare i princip borde vara ordinarie tjänstemän och att starka skäl tala för att

åtminstone i de tre största domsagorna så omedelbart bleve fallet. I avbidan på närmare erfarenhet av institutionens värde och möjligheter ha emellertid samtliga förevarande befattningar i propositionen tills vidare ansetts böra upptagas såsom extra ordinarie. I motionen II: 382 hemställes att dessa befattningar uppföras på ordinarie stat.

Utskottet vill i detta sammanhang påpeka att riksdagen nyligen vid behandlingen av processreformen efter hemställan av första särskilda utskottet infört beteckningen tingsdomare i förslaget till rättegångsbalk och i 4 kap. 3 § av förslaget skjutit fram utnämmande av tingsdomare såsom det normala framför deras förordnande för viss tid. Det framtida behovet av ordinarie tingsdomare till minst det antal som nu föreslagits kan enligt utskottets mening icke vara föremål för tvekan. Inga betänkligheter synas därför böra möta mot att dessa befattningar utan avvaktan på processreformen göras ordinarie. Detta kan enligt utskottets mening lämpligen ske successivt under ett antal år.

Hovrättsassessorerna skola enligt propositionen bliva extra ordinarie tjänstemän i lönegraden Eo 29. Skyldighet för assessor att mottaga förordnande som tingsdomare skall föreskrivas; enligt vad departementschefen uttalar bör frågan, huruvida sådan skyldighet, i likhet med vad nu är fallet, skall vara tidsbegränsad, göras till föremål för ytterligare övervägande. Enligt utskottets mening tala skäl för att den nuvarande tidsbegränsningen beträffande assessors skyldighet att mottaga dylikt förordnande borttages.

Beträffande hovrättsfiskalernas ställning hade domsagoutredningen föreslagit att desamma skulle, sedan de under ett och ett halvt år prövats såsom extra fiskaler, göras till extra ordinarie tjänstemän i lönegraden Eo 22, d. v. s. med begynnelselönen i 21 löneklassen. Departementschefen har emellertid, med hänsyn till att det, innan verkningarna av processreformen kunde till fullo överblickas, finge anses i viss mån osäkert på vad sätt fiskals- och sekreterareinstitutionen i hovrätt och domsaga komme att slutgiltigt utformas, funnit det icke tillrädligt att bereda hovrättsfiskalerna extra ordinarie anställning och därför icke föreslagit någon förändring beträffande deras anställnings- och avlöningsförhållanden. I motionen II: 382 hemställes åter att hovrättsfiskalerna beredas ställning såsom extra ordinarie tjänstemän.

Utskottet vill framhålla att önskemål om beredande av en mera tryggad ställning åt hovrätternas fiskaler under de senare åren framträtt med ökad styrka och därvid bland annat grundats å den avsevärda förlängning av fiskalstiden som nu inträtt. Det måste anses rimligt att hovrättsfiskalerna i likhet med flertalet jämförliga statliga befattningshavare tillförsäkras rätt till tjänste- och familjepension. Anledning synes ej föreligga att nu uppskjuta lösningen av denna fråga i avbidan på verkningarna av processreformen. I varje fall torde något hinder icke kunna anses möta för att extraordinarieanställning beredes hovrättsfiskaler till så stort antal som motsvarar minimi-behovet av fiskaler tjänstgörande i hovrätterna och såsom domsagosekreterare, eller enligt den föreslagna reformen 39 fiskaler i hovrätt och 45 fiskalssekreterare, tillhoppa 84. Till dessa extraordinariebefattningar, som böra placeras i lönegraden Eo 22 med begynnelselönen motsvarande den nuvarande

högre fiskalsslönen, torde som regel komma att utses de till tjänsteåren äldsta av de nuvarande fiskalerna. Någon ändring i övrigt av de nuvarande grunderna för fiskalernas avlöning behöver icke ske; således skulle de nuvarande 15 och 21 löneklasserna för extra fiskaler och reglerna för uppflyttning i den sistnämnda löneklassen bibehållas. Utskottet föreslår sålunda att den ändring vidtages i nuvarande avlöningsbestämmelser för den icke-ordinarie hovrättspersonalen, att inom varje hovrätt inrättas befattningar som extra ordinarie fiskaler i lönegraden Eo 22 till så stort antal som motsvarar summan av antalet fiskalsarvoden i hovrätten och antalet sekreterarebefattningar i domsagor under hovrätten.

Utskottet vill i detta sammanhang påpeka, att de nya bestämmelserna om domsagopersonalens avlöningsförhållanden böra kompletteras med vissa övergångsbestämmelser för den nuvarande personalen. Till vad som i detta avseende bör stadgas har emellertid utskottet icke haft tillfälle taga ställning.

I fråga om *formerna för tjänstetillsättningen* innebär propositionen, att hovrätterna liksom hittills skola upprätta förslag till återbesättande av häradshövdingämbeten. Departementschefen uttalar emellertid, att det bör övervägas, huruvida icke en ändring bör ske i så måtto att rätten att i vissa fall göra ansökan direkt hos Kungl. Maj:t på lämpligt sätt inskränkes.

Utskottet anser för sin del, i likhet med vad domsagoutredningen förordat, att häradshövdingämbetena böra utan undantag sökas hos Kungl. Maj:t och att sålunda de nuvarande hovrättsförslagen böra avskaffas. För att tillgodose det behov, som avsetts med hovrättsförslagen, torde det emellertid vara lämpligt att Kungl. Maj:t innan ärendet avgöres inhämtar yttranden från hovrätternas presidenter. Någon särskild institution, bestående av hovrättspresidenterna och eventuellt även av några representanter för högsta domstolen, på sätt domsagoutredningen ifrågasatt, synes dock icke behöva inrättas.

Inskrivningsdomare- och tingsdomarebefattningarna torde såsom i propositionen föreslås böra sökas hos hovrätt och, efter det att hovrätten avgivit förslag, tillsättas av Kungl. Maj:t.

I fråga om tingssekreterarna föreslog domsagoutredningen ett centralt tillsättningsförfarande genom Kungl. Maj:t. Departementschefen har emellertid stannat vid att förorda att hovrätterna, liksom nu, skola tillsätta dessa befattningar. Utskottet ansluter sig härtill och vill framhålla att den nuvarande ordningen icke utesluter möjlighet till förflyttningar mellan de olika hovrätterna.

Beträffande tillsättningen av tingsnotarier och tingsnotarieaspiranter innebär propositionen att dessa skola förordnas av hovrätten efter förslag av häradshövdingen. Avvikelse från häradshövdingens förslag skall emellertid enligt propositionen icke ske, såframt ej särskilda skäl till annat föranleda. En bestämmelse av dylik innebörd kan enligt utskottets mening väcka betänkligheter. I motionen II: 382 har ifrågasatts att tillsättningen av notarier och

aspiranter skulle ske genom ett centralt organ, eventuellt i anslutning till hovrätterna, varigenom skulle uppnås en mera rättvis ordning för tillsättningen, varjämte tillgången på aspiranter skulle kunna jämnare fördelas mellan de olika domsagorna. Även om detta förslag ur vissa synpunkter skulle innebära fördelar, anser sig dock utskottet icke böra förorda att en så avsevärd ändring av den nuvarande ordningen nu vidtages. Enligt utskottets mening bör sökande till tingsnotarie- och tingsnotarieaspirantbefattning kunna anmäla sig direkt hos hovrätt. Ansökan synes icke behöva avse viss domsaga. Häradshövding bör emellertid fortfarande ha rätt att föreslå notarie eller aspirant. Dock bör hovrätt vid tillsättningen vara obunden av häradshövdingens förslag, och den särskilda föreskriften att hovrätten som regel ej får göra avvikelser därifrån bör alltså utgå.

I fråga om tillsättningen av de icke rättsbildade domsagobiträden innebär propositionen, att biträden i 11, 9 och 7 lönegraderna tillsätts av hovrätten efter förslag av häradshövdingen, under det att biträden i 4 och 2 lönegraderna skola tillsättas av häradshövdingen. Utskottet hyser tvekan om lämpligheten av att på detta sätt skillnad göres i tillsättningsförfarandet med avseende å olika slag av tjänster. Med hänsyn härtill och då övervägande skäl tala för att befogenheten tillkommer hovrätten, anser utskottet att, såsom domsagoutredningen föreslagit, samtliga ifrågavarande tjänster böra tillsättas av hovrätten efter förslag av häradshövdingen.

Vad i propositionen uttalats beträffande *förvaltningen av domsagoanslagen* och beräkningarna över *kostnaderna för reformen* har icke givit utskottet anledning till erinran. En närmare prövning av anslagsbeloppen blir uppenbarligen erforderlig vid fastställande av staten för nästkommande budgetår. Utskottet vill emellertid redan nu påpeka, att det i propositionen beräknade årliga anslaget till bokinköp för domsagorna, 10,000 kronor, förefaller vara väl knappt tilltaget.

De olika förslag, som innefattas i propositionen, föranleda, såsom i propositionen framhålles, att ny *domsagostadga* måste utarbetas. Även vissa av de ändringar som utskottet förordat synas böra medföra jämkningar i domsagostadgan. Med hänsyn härtill anser utskottet att innan ny domsagostadga utfärdas tillfälle bör beredas riksdagen att avgiva yttrande däröver, vilket lämpligen kan ske i samband med behandlingen av avlönings- och omkostnadsstaterna för domsagorna för nästkommande budgetår.

Vad propositionen innehåller i de delar som ej ovan av utskottet berörts har ej givit utskottet anledning till erinran.

Under återopandande av det anförda får utskottet hemställa,

A) att riksdagen måtte, med de erinringar som utskottet ovan anför, godkänna de i propositionen framlagda huvudgrunderna för en omorganisation av domsagoförvaltningen m. m., avsedd att träda i tillämpning den 1 juli 1943, sedan

riksdagen, på framställning, anvisat medel för de av omorganisationen föranledda kostnaderna; samt

B) att de i anledning av propositionen väckta motionerna, I: 262 och 263 samt II: 381 och 382, måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Stockholm den 1 juli 1942.

På sammansatt stats- och första lagutskotts vägnar:

N. GÄRDE.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från statsutskottet: herrar *Eriksson* i Stockholm, *Ström**, *P. Bernhard Nilsson**, *Isacsson*, *Holmbäck* och *Pettersson** i Dahl;

från första lagutskottet: herrar *Gärde*, *Schlyter*, *Lindqvist*, *Hedlund* i Östersund, *Ryberg* och *Siljeström*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Särskilt yttrande

av herr *Holmbäck*:

»Enligt min uppfattning hade i utskottets yttrande vid behandlingen av frågan om tingsdomarna bort framhållas önskvärdheten av att delning av rikets största domsagor upptoges till övervägande allt eftersom häradshövdingämbete i sådan domsaga bleve ledigt. De svenska domsagorna ha av ålder icke varit större än att häradshövdingen själv kunnat förvärva ingående kännedom om hela sin domkrets samt — med sina notariers tillhjälp — hunnit med att handlägga samtliga domargöromål. Genom att domsagan icke haft alltför stort invånarantal eller arbetsbörd har häradshövdingen även haft tillfälle att träda i mera omedelbar kontakt med domsagens befolkning. Befolkningen å sin sida har haft stora möjligheter att träffa och lära känna domarämbetets innehavare. Tvivelsutan ha dessa folkliga drag i landsdomstolarnas organisation i betydande mån medverkat till det djupa förtroende vårt domstolväsende åtnjuter. På några platser i riket har emellertid utvecklingen fört bort från angivna bestämmande drag. Förskjutningar i invånarsiffra och arbetsbörd ha för vissa domsagor medfört, att häradshövdingen förlorat möjligheten av att mera ingående lära känna domsagens befolkning. Domarkanslierna i dessa domsagor ha i själva verket

blivit ämbetsverk med ett betydande antal befattningshavare. I nuvarande läge är det utan tvivel en nödvändighet att i dessa domsagor vid häradshövdingens sida ställas en person med en tingsdomares ställning, liksom även i vissa av dem en särskild inskrivningsdomare bör finnas. Men det bör betonas att den organisation, man därigenom erhåller, bör ha övergående karaktär. Är en domsaga så stor att för så lång tid, som man kan överblicka, behov visar sig av en tingsdomare, då bör, särskilt om domsagan kräver även en särskild inskrivningsdomare, vid lämpligt tillfälle upptagas spørsmålet om domsagans delning. Att bredvid varandra i en och samma domsaga finnes en häradshövding och en tingsdomare innebär i realiteten att i domsagan finnas två personer med kontinuerliga häradshövdingfunktioner. Antingen kan då häradshövdingen sköta ett och tingsdomaren ett annat tingslag, varigenom domsagan i realiteten är delad trots att den formellt består som en enhet. Eller också kunna de båda domarna alternera, så att i ett och samma tingslag häradshövdingen håller vissa tingssammanträden och tingsdomaren andra: i realiteten har alltså i detta fall tingslaget två häradshövdingar. Intetdera är enligt min uppfattning lämpligt utan en verklig delning av domsagan bör i sådana fall äga rum.»
